

YAZI-YORUM

Kültür Sanat Ve Edebiyat Dergisi

42. Sayı

YAZI - YORUM SUÇ ORTAKLARI

Genel Yayın Yönetmeni

Zeynep Eşin

Yayın Kurulu

İlknur Demir

Figen Şahin

Editör

Leyal Tankaya

Çizer

Şaranur Yaşar

İlknur Demir

Zeynep Eşin

Gönül Malat

Handan Kılıç

Didem Dilmen

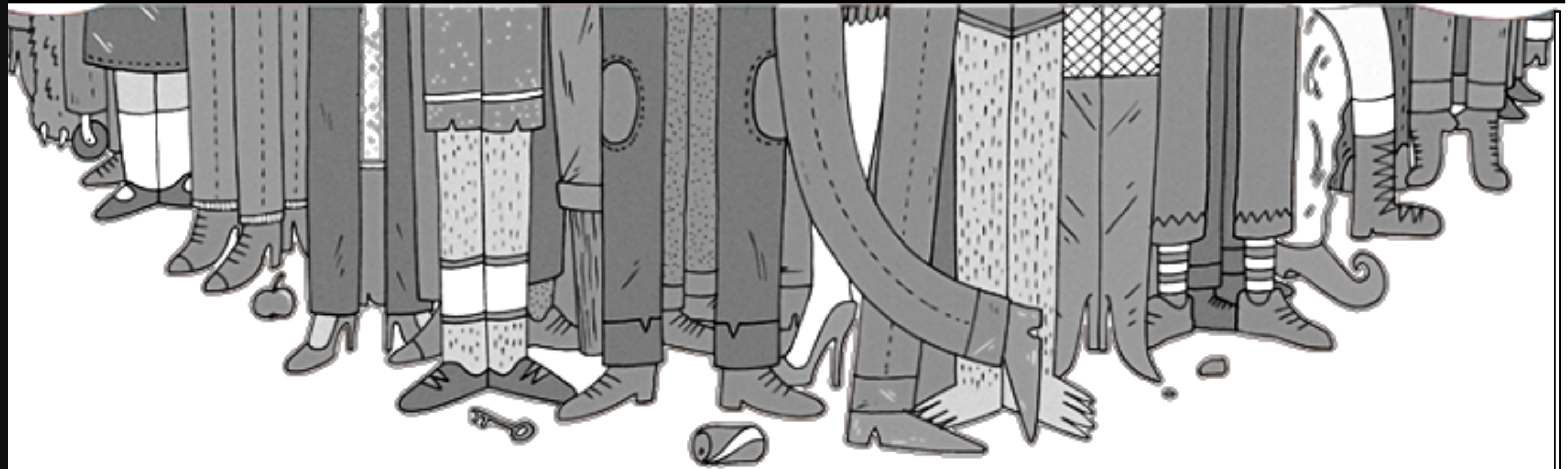
Ayhan Ün

Aslı Esmâ Karaca

Nuray Narbay

Umut Kaygısız

Leyal Tankaya

YAZI-YORUMDAKİLER

Dosya İnceleme

Zeynep Eşin
Modernist Edebiyat Cinsiyetçilik

Didem Dilmen
Yazarın "Adı Yok"

Aslı Esmâ Karaca
Merhaba Canım

Umut Kaygısız
Alışın Buradayız/Belma Fırat

Gönül Malat
Mimoza/Esen Armağan Özakbaş

Leyal Tankaya
Erkek Doğrama Cemiyeti Manifestosu

Handan Kılıç
Marina Abromoviç

Röportaj

Esen Armağan Özakbaş

Deneme & Öykü

Nuray Narbay-Sanatta Cinsiyetçilik

Ayhan Ün - Mitolojinin Çocukları

Gamze Turanlı-Bilinmeyen

Barış Bozdağlı-Rüya

Gülçin Dinç-Gülün Adı Var

Kübra Akçaoğlu-Kurtların İninde

Şiir

Yekta Yıldızlı-Anladım ve Sustum

Orhan Kırım-Sahipsiz Kayıp

Yusuf Doğan-Kayboluş

Erman Şahin-Kül ve Acı

Rıdvan Yıldız-Kokunun İzi

Zeynep Eşin Modernist Edebiyat & Cinsiyetçilik

Cinsiyetçilik ve toplumsal cinsiyet rolleri insan yaşamının en derin kişisel boyutlarıyla ilgili olduğu için, insan öznesinin deneyimlerini görmezden gelen bir siyaset baştan özürlü demektir.
Terry Eagleton

Toplumsal, bilimsel ve edebi araştırmanın bir nesnesi olarak cinsellik incelemesi, modernist dönemde başladı ve modernist edebiyat bu araştırmayla oldukça meşgul oldu. Modernist palimpsestin ilk katmanlarına incek olursak, cinsel arzu temsillerini HG Wells'in yaptığı gibi biyolojik determinizme dayandıran cesur modern cinsel özgürlükçüleri müjdeleyenleri buluruz.

Cinsiyetin veya cinsel yönelimin neden ve nasıl temsil edilebileceğine dair ilk beyanlardan bu yana, cinsiyet önce ikinci dalga feminizm, ardından Michel Foucault'nun paradigmayı değiştirmesiyle bir dizi kritik kaymaya uğradı. Bu değişimlerle ve cinselliğin biyolojik olarak belirlenmiş olmaktan ziyade kültürel olarak inşa edilmiş yeniden değerlendirilmesi, tamamen gerçekleşmemişse de oldukça radikal bir şekilde, modernist yazarların ilgisini çekti.

Feminist sorgulamanın ardından modernist parşömeni oluşturan yeni katmanlar, eleştirel bir anlayışı, "iktidar etrafında dönen bir düşünce ve davranış sistemi olarak ataerkilliği" teşvik etti. Kadınlık ve erkekliği toplumsal inşalar olarak görür ve bir iktidar sistemi içinde toplumsal cinsiyet ifadesinin hegemonik ve bağımlı biçimleri olduğunu düşünürsek; bu yeniden değerlendirme yalnızca kadınların çalışmasına verilen değer düşük olması nedeniyle değil, aynı zamanda pek çok erkek modernistin de ortak kararıyla, ataerkilliğin erkek ile kadın arasındaki siyasi dinamikler aracılığıyla yirminci yüzyılın ilk on yıllarında, erken modernist kanunların inşasına odaklandığı gerçeğine götürür bizi. Kadınlıkla ilişkilendirilen, gündelik ya da yerel olan ya da duygusallık sergileyen belirli yazı türlerini ortadan kaldırma çabası, büyük ölçüde diğerlerini! Memnun etmeyi amaçlayarak kasıtlı olarak oluşturulmuştu. Hegemonik erkekliğe meydan okuyan bu yazı türleri, onunla rekabet eden toplumsal cinsiyet anlatı oluşumlarının nasıl yarattığını da vurgulamıştı.

Modernizmin ilk öykülerinden bazıları, dar görüşlü sansürlere karşı savaşılan kahraman erkekleri içeriyorsa da, bu tür öyküler, aynı yazarların tam olarak sansürden kaçınmak veya sansürden kurtulmak için cinsiyeti nasıl tasvir ettiklerini dışladı. Böylece yasal-estetik bir diyalektikten benzersiz bir oluşum yarattı. Bu tür hikayeler, aynı zamanda, modernist literatüre karşı yürütülen siyasi ve yasal eylemlerin arkasında kadın cinselliğini denetleme çabasının olduğunu da büyük ölçüde kabul etmekte başarısız oldu. Ek olarak, eleştirmenler, kişinin varlığını tanımlayan, eşcinsel arzu kavramlarını pekiştiren bu döneme dikkatlerini ancak son zamanlarda çevirdiler.

Cinsiyet ve cinsellik o zamanlar önemli kültürel konulardı, genellikle birinci dalga feminizmle bağlantılı olarak veya ona karşı tepki ile ilgili, Marianne Dekoven şöyle yazıyor:

“Yüzyılın başında toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki değişimler, modernizmin ortaya çıkmasında kilit bir faktördü. 1880'den 1920'ye kadar modernizmin Batı'da baskın sanat formu olarak ortaya çıktığı ve üstünlük kazandığı dönem (II. kadınların oy hakkı hareketi. Bu hareketin kahramanı “Yeni Kadın” olarak biliniyordu: bağımsız, eğitilmiş, (nispeten) cinsel açıdan özgür,) evdeki üreme yaşamından ziyade kamusal alanda daha üretken yaşama yöneldi.”

Ancak daha soyut nedenler olduğu gerçeği de göz ardı edilmemeli. Modernizmi nasıl okuduğumuzun ve anladığımızın tarihi de zorunlu olarak cinsiyete dayalıdır; Genellikle eril erkek yazarlı (zor, deneysel, öğrenilmiş, ilerici) olarak görülen yüksek modernizm tarzı benimsenmiş, bu nedenle kadınlar modernizm tartışmalarında geleneksel olarak dışlanmış veya marjinalleştirilmiştir (gelenek, doğa, muhafazakarlığa bağlı olarak görülür). Virginia Woolf; eril yüksek kültüre karşı kadın düşük/kitle kültürüne örnektir.

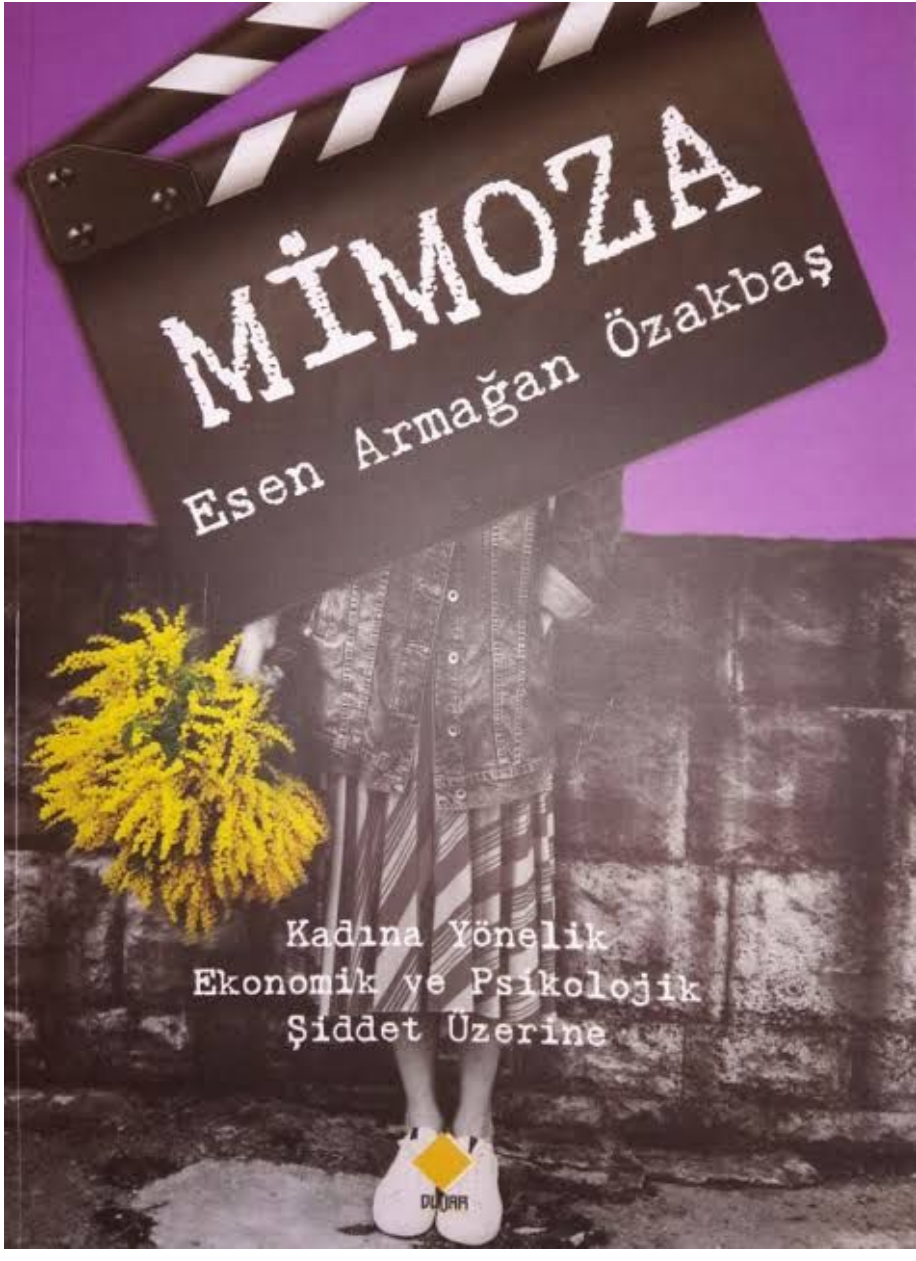
Ancak üçüncü bir neden daha var ki: modernite ve modernist üslup ya da konuların toplumsal cinsiyet kavramlarıyla birleştirilmesi, çoğu zaman gözden kaçır.

“Türümüşe musallat olmuş cinsiyetçilik, ırkçılık, milliyetçilik ve diğer zehirli şovenizmler aynı psikik kaynaklardan beslenir. Bizi Tanrı vergisi bir üstünlüğümüz olduğuna inandırmaya çalışanların döktüğü dillere karşı direnmek, olağanüstü güçlü bir karakter gerektirir. Özsaygımız ne kadar tutarsızsa böyle çağrılara karşı savunmasızlığımız o kadar artar.”

Carl Sagan

Mimoza/Esen Armağan Özakbaş Gönül Malat

İnsanı sessiz kalmaya zorlayan acı,
onu bağırmaya zorlayan acıdan
çok daha ağırdır.*

Yazar Esen Armağan Özakbaş'ın kaleme aldığı bir ilk roman Mimoza. Kitap ismi bizleri hemen Simone De Beauvoir'in yazdığı feminizm ve toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarında kaynak kitap niteliği taşıyan, kadınların hangi süreçler sonucunda ikincil statüye düşürüldüğünü ele alırken, bu durumu tanımlamak için kullandığı "ikinci cins" kavramına ve bu kavramla aynı adı taşıyan iki ciltlik kitabına götürüyor.

Latin kökenli birçok dilde (İngilizce, Portekizce, vs) bile ataerkil yapının dile hakim olduğu (mesela ölüm gibi kötü olayların dişil seslendirildiği, İngilizcedeki 'she' seslendirmesi gibi) ve eril ideolojinin dile (Türkçe bu anlamda kesinlikle eşitlikçi bir dildir) sıkıca yerleştiği süreçlerde, kadının ikinci cins olmaktan başka şansı var mı? İşte incelemesini yaptığımız Mimoza kitabı da öteki, ikincil ve geride kalan kadına uygulanan ama hep gözlerden kaçan ekonomik ve psikolojik şiddeti anlatıyor bizlere. Bu eko-psikolojik şiddetin geniş çerçeveli etkisi romanın bazı bölümlerinde "Bir Tür Ölüm" şeklinde metaforize edilerek kurgunun harcına ustaca su taşımış yazar demekten kendimi alamıyorum. Bir tür ölüm; fiziken varken bir yok oluşu, daha doğrusu yok sayılmayı, silinişi, kendi olamayışı öyle güzel satırlara taşıyor ki; okuyucunun içine usul usul nereden geldiğini bilmediği bir sızı yayılıyor.

Anlatıcı (yazar), bu kadar acı ve ezilmişlikle birlikte yolun bir yerinde okuyucularını şiir kardeşliğine kabul ediyor ve doktor karakterine; başka biri olmaktan korkan ve daha az ben (kendisi) olan birine dönüştüğünü söyleyen hastası için bir reçete düzenleyerek “Bu verilere dayanarak, hastaya yoğun bir şiir yüklemesi yapılması ve şiir yazma beyin lobunun tedavisi için acilen Ritsos Dal Hastanesine sevki uygundur,” deyiveriyor.

İncelemeye; yazarın reçetesi üzerine, epigraf olarak Ritsos şiirlerinden almak istesem de Furuğ buna izin vermedi. İkinci cins olarak ne güne duruyorum diye kulağıma fısıldadığı dizelerini, yazımın başında okudunuz. Gerçekten de ikinci cinsde uygulanan eko-psikolojik şiddet, “İnsanı sessiz kalmaya zorlayan bir acı” veriyor. O yüzdendir ki, anlatıcının da karakterlerine söylediği gibi fiziksel şiddete (görünür olması doğal olarak ön plana çıkarıyor) göre çok daha yaygın olmasına rağmen, genellikle göz ardı ediliyor. Mimoza; kadınları, fiziksel şiddete göre çok yaygın olan ve benliklerini çatırdatarak, paramparça eden ekonomik ve psikolojik şiddeti iğne oyası gibi kurguya yerleştirerek okuyucusunda (özellikle kadın) bir epifani yaratıyor. Ataerkil toplumdaki erkeğin yaşadığı zorlukları ve geleneksel, kültürel olarak üzerlerine atılı güçlü ve yıkılmaz erkek konumunu da göz önünde tutarak kaleme alınan metin, bu eşitlikçi tutumundan dolayı da epeyce alkışı hak ediyor.

Mimoza romanında en beğendiğim noktalardan birisi kitabın neredeyse tümünün bir diyalog şeklinde kurgulanmış olması. Ama diyaloglar, diyalog değil. Okuyucu diyalogda bulunan diğer kişinin konuşmasını, metnin çok nitelikli olması nedeniyle kendisi tezahür ediyor, düşünüyor ve yanıtlıyor. Bu durum okuyucuyu bir yapbozun içene çekiyor. Tüm parçaları yerli yerine koyunca da inanılmaz bir farkındalıkla karşılaşılıyor. Aydınlanma bir kez başlayınca da artık geriye dönüş ya da durmak pek mümkün olmuyor. Sorguluyor. Sorguluyor. Tabii monologların (kendiyile konuşma, iç ses) hakkını da teslim etmemiz gerek. Roman, monologlarda esaslı bir empati yolculuğuna çıkardığı okuyucusunu, kendisiyle gerçeklere dayalı suskun ama geniş ve derin yüzleşmeye savuruyor. Yazar karakterlerinin isimleri üzerinden de farkındalığı artırmaya büyük bir katkıda bulunuyor doğrusu. Mesela namı değer Sevdalinka uzun adı; SEVDA ÖZGÜR KUKLA. Buradaki oksimorona vurulduğumu söylemeliyim. Ve baltalarını Yeşilirmak ile bileyen Amazonların gittiği kafe, yani Amazon Kafe'ye. Bu örnekler daha çoğaltılabilir.

Mimoza, kadına uygulanan ekonomik ve psikolojik şiddeti odağa aldığı için sosyolojik ve hatta felfesik alıntıları da kurgusuna ustalıkla bir şekilde yerleştirmiş bir roman. E. Durkheim'in, “Anomi” ve “İntihar” kuramlarına kadar uzanan geniş bir perspektifle anlatıyor yazar vermek istediklerini. Kuramların yerleştirildiği metinler sıklıkla didaktik olurlar ve kolayca okuyucuya parmak sallayan metinler haline dönüşüverirler. Fakat Mimoza, biraz şiir, biraz Sevdalinka, biraz Mimi ve diğer karakterler sayesinde bu tehlikelerden (didaktiklik ve parmak sallama) epeyce uzak durmuş güzel bir metin.

Kitabı kadınlar okusunlar tabii. Farkındalıkları çok artacak. Bununla birlikte kitabı kadınlardan çok erkekler okumalı kanımca. Evet, kesinlikle erkekler öncelikle okumalı. Asıl aydınlanmayı onlar yaşayacaklar çünkü. Kitabı okuduktan sonra bunu çok emin bir şekilde söyleyebiliyorum.

Kaynaklar:

1. Mimoza, Esen Armağan Özakbaş, Duvar yayınları 1. Baskı 2020
2. İkinci Cinsiyet, Koç Üni. Yayınları, 1.baskı, 2019
- 3.Wikipedia

*FuruğFerruhzad

Gönül Malat Esen Armağan Özakbaş ile Röportaj

Mimoza adlı Duvar Kitap yayınevinden çıkan ilk kitabıyla okurlarıyla buluşan Esen Armağan Özakbaş ile kitabı ve edebiyat yolculuğu hakkında bir söyleşi gerçekleştirdik. Keyifle okumanızı diliyoruz.

Mimoza bir ilk kitap. Yazarlık serüveninizde sizi yazmaya götüren en önemli etken/olay/duygu /bilgi neydi?

Sosyoekonomik düzeyi yüksek, lisans ve lisansüstü öğrenim görmüş kadınların maruz kaldığı ekonomik ve psikolojik şiddetin, yeterince gün yüzüne çıkarılmadığını fark etmem, özellikle bu konuya eğilmeme ve yazmaya yöneltti beni. Çünkü paylaşılan yaşam bilgisinin, uzun erimde de olsa, toplumsal sorunların çözümüne katkısı olacağını düşünüyorum.

Mimoza, ataerkil yapının ve eril ideolojinin baskın olduğu bir toplumda, "İkinci Cins" olarak her türlü geri kalışa, bir anlamda yok oluşa doğru sürüklenen kadının maruz kaldığı, aslında pek de görünmeyen, daha doğrusu kadınlar arasında da farkındalığı en az olan ekonomik ve psikolojik şiddeti konu ediniyor. Bu konunun biraz irdelenmesini isterim. Neden bu konuda yazdınız?

Gerçekten de ekonomik ve psikolojik şiddet konusuna, çok yaygın olmasına karşın, hak ettiği önem verilmiyor. Oysa yıllar içinde, varlığını sinsice sürdürerek, kadın yaşamının her alanında dal budak veren ve sosyal anlamda hareket kısıtlılığına neden olan bir engellilik bu.

Bu konuda daha çok sosyoekonomik düzeyi düşük kesimle ilgili çalışmalar yapılırken, üst sosyoekonomik statüde, yüksek öğrenim görmüş, meslek sahibi kadınların, "Ekonomik bağımsızlığı olan kadın" tanımlamasıyla dertsiz tasasız ve hâttâ şanslı oldukları düşünülüyor sıklıkla. Kadının çalışma yaşamında var olması, gerçek anlamda ekonomik bağımsızlığı elde ettiği ve erkekle eşit koşullarda yaşadığı, psikolojik şiddete maruz kalmadığı anlamına gelmiyor oysa.

Tüm dünyada kadına yönelik şiddet verileri güvenilir değil. Çünkü, şiddet çeşitli nedenlerle gizlendiği gibi, yapılanın şiddet olduğunu bilmeme de söz konusu. Örneğin birçok kişi, para yönetimi konusunda ağır eleştiri ve etiketlenmenin, kadının iş yaşamında ilerlemesini sağlayacak olanaklara engel olunmasının, ailenin geliri konusunda kadına bilgi verilmemesinin, kazandığı parayı kişisel alanlara harcarken ailenin genel harcamalarından kısıntı yapılmasının, şiddet parametreleri olduğunu bilmiyor.

Bu sorunları çözebilmek için toplumda farkındalık geliştirmeliyiz. Bu da, öncelikle sorunu açıklıkla tanımlayabilmek ve bu bilgiyi topluma öğretmek demek.

Kadın yazarların çoğu, kadınları tarihte görünür kılmaya ve kadın deneyimini tarihe aktarmaya çalışıyor yıllardır. Ayrıca, uluslar arası sözleşme ve konferanslarda, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için, kadın yaşantısının ölçülebilir, karşılaştırılabilir nitel ve nicel verilerle görünür kılınmasının gerekliliği vurgulanıyor. Toplumsal cinsiyet eşitliğini izlemek üzere, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı veri ve göstergelere kafa yorulan bu günlerde, daha çok soru sormalı, araştırmalı ve bilgi toplamalıyız.

Aslında edebiyat, çok değerli bir nitel veri havuzu, paylaşım alanı. Ama kimlerin, nasıl, hangi bakış açısıyla ne yazdığı önemli. İşte bu nedenle, yeterince üzerinde durulmamış olan eşitsizlik konularını yazarak paylaşmak görevimiz. Çünkü kadın cinayetleri ile acil ve öncelikli olarak savaşılırken, diğer şiddet bileşenleri ihmal edilmemeli. Çünkü hepsi iç içe, birbirini doğuruyor ve besliyor.Mimoza da görünmeyeni gösterme, önemsenmeyenin altını çizme çabası bu anlamda.

Kitaptaki karakterlerin hemen hepsi sosyo-ekonomik düzeyi yüksek hatta lisans ve lisansüstü mezunu, ekonomik hayatın içinde çalışan kadınlar. Bu durum dahi onların ekonomik şiddete maruz kalmalarına (öğrenilmiş çaresizlikle diyelim) engel ol(a)muyor. Ekonomik şiddetin, psikolojik şiddeti yanına almadan tek başına asla yol almayacağı bilinciyle, bu durumu kitabınızda çok güzel kurgulamışsınız ve bu çaresizliği "Bir Tür Ölüm" olarak ustaca metaforize etmişsiniz. Bir tür ölüm ne demek?

Amacı doğrudan öldürmek olmayan, ama tanımı gereği şiddet içeren eylemler sonunda ölen kadınların da "Kadın cinayeti" kapsamında değerlendirilebileceği savunuluyor ki bu eylemler arasında ekonomik ve psikolojik şiddet de var. Tabii burada kastedilen bildiğimiz ölüm.

Mimoza'da, "Bir tür ölüm" derken, aslında "Bir tür kadın cinayeti" kavramıyla bağ kuruluyor ve yaşıyor olmanın anlamı üzerine yoğunlaşıyor, yaşam sorgulanıyor. Bir kadın, onu "Kendisi" yapan birçok özelliğinden vazgeçti(rili)yorsa, artık kendisi değildir, kendisi ölmüştür ve o artık başka birisidir.

Mimoza'da kadınların (özellikle Sevdalinka) epifanisini yani aydınlanmasını anlatırken, Patriyarkal toplumlarda ve ailelerde erkeklerin yaşadığı (üzerlerine atılı olan güçlü erkek) zorluğu da gözardı etmeden daha eşitlikçi bir bakış açısıyla, kuşaktan kuşağa gerçekleşen geleneksel ve kültürel aktarımları da gözler önüne sererek kurguyu oluşturmanız okuyucuya da epifani yaşıyor doğrusu. Kurgunun bu adil (erkek-kadın için) yapısı her iki cins için de farkındalığı kat be kat artıracak cinsten. Bunu nasıl başardınız?

Şiddet, çok boyutlu, çocukları da etkileyen toplumsal bir sorun. Tabii kadın tek başına mağdur olmadığı gibi, şiddeti uygulayan erkek de tek başına değil, ona yakından bakınca, çocukluk çağı travmalarının bıraktığı izlerden tutun da, ataerkil sistemi besleyen patolojik aile ilişkilerine dek ne çok şey görürsünüz.

Mimoza'da da değindiğim gibi, hepimiz, kimi zaman farkında olmadan, şiddetin hem mağduru, hem tanığı, hem de uygulayıcısı olabiliyoruz ve insanı önceleyen yaklaşım, kadın erkek ayrımı yapmadan, herkesin duygu durumunu önemsemeyi gerektiriyor.

Güzel güzel hayatını yaşarken, sömürülmekten yakınmazken, yani göreceli mutluysen sizce Sevdalinka'yı Amazon Kafe'ye (bu arada kafenin ismi çok manidar ve çok güzel örtüşmüş kurguyla) götüren neydi?

Sevda, Amazon Kafe çalışmalarıyla bir anlamda yol gösteriyor okuyucuya, umut veren bir motife dönüşüyor.

Gençliğindeki gibi şiir yazamadığını ve okuyamadığını fark eden bir emekli öğretmen olarak, mutsuzluğuyla, evliliğinde aldığı yaralarla yüzleşiyor ve sağaltıcı bir kendini arama serüvenine giriyor. Bu, arkadaşlarının da desteğiyle gelişen bir eylemlilik hali. Amazon Kafe adeta bir okul, kendine giden yolun anahtarı. Özel alanda gizli kalan şiddetin, hukuksisteminin desteklediği politikalarla ve toplumsal savaşım ile önlenebileceğine, o kafede dikkat çekiliyor.

Mimoza, metne bakıldığında felsefik ve sosyolojik örüntülerin de içinde olduğu (özellikle E. Durkheim) epey sıra dışı bir kitap. Aslında çok nitelikli bir diyalog metni. Ama diyalog demek de çok doğru değil. Fazla açarsam spoiler vermekten çekinerek soruyorum. Bu kurgu ve yazın tarzınızın okuyucunun ufkunu açtığını, romanın içine hemencecik harmanlandığını, diyaloglardaki yanıtların okuyucunun birebir kendisi tarafından verilen gerçek yanıtlar olduğunu ekleyerek, bu yazım dilinizin yaratım sürecinden söz etmenizi istiyorum.

Kurgu ve biçem üzerine çalışırken, önünde sonsuz seçenek olduğunu görüyor insan. Hangi yöne gideceğine karar vermek kolay değil. Genel olarak kabul göreni, alışılmışı uygulayabilirsiniz - ki bu bir ilk roman için en kolayı, akılcıl olanı gibi ya da risk alırsınız.

Mimoza'nın öncelikli amacı, olay kovalamacayı seven okuyucuyu maceradan maceraya sürükleyerek keyifli bir zaman geçirtmek, ayrıntılı ve hoş betimlemelerle kendine hayran bırakmak olmadı hiç. Mimoza, telâşlı bir roman (Baş kişisi Sevda gibi), ekonomik ve psikolojik şiddeti bir başka boyutuyla, kimi olaylarla gölgelemeden, hızla ve eksiksiz anlatmak, okuyucuyu düşünsel anlamda yanına almak istiyor.

İşte bu nedenle, klasik romanlardaki uzun betimlemelerin, karşılıklı diyalogların, içeriğin okuyucuya etkin biçimde ulaşmasını güçleştirmesinden çekindim. Biraz da, kendime yaptığım "Asıl konuya gel, oyalama kimseyi, uzatma, haydi, herkesin işi gücü var!" uyarılarıyla, dili özgürce kullanmayı tercih ettim. Dilin, böylesi bir özgürlükle kullanılması, içeriğin "Olgu" olarak derinliğine kavranmasını sağlayacak diye düşündüm. Aldığım olumlu geribildirimlere de bakarak, romanımın ruhuna en uygun düşen biçemi bulduğumu düşünüyorum şimdi.

Bu biçemin gerekçelerinden biri de şu; Çoğu zaman kadınların bir aradayken bile, aslında hep birlikte monolog yalnızlığında olduğunu düşünmem. Diyalog, sesimiz başka birine ulaştığında başlayabilir ancak. Kadın, başka birine ulaşamadığında, yeterince görünür olmadığında monolog içinde hep.

Mimoza, biçemsel farklılığıyla da kadının sessiz monoloğuna ses vererek onu görünür kılmaya çalışıyor, okuru çağırıyor diyaloglara. Kadın eylemliliği de monologdan diyaloga, yani başkalarına sesini ulaştırmaya, sesine yanıt almaya çalışıyor.

Yazmak isteyenler için önerilerinizi alabilir miyim? Bu konuda verilen ilk öneri, çok okuyun olmaktadır. Çok okumak, yazın serüveninde yeterli midir sizce? Bir yazar çok okumanın haricinde zihnini nelerle besleyebilir?

Yazmak isteyenlere profesyonelce öneriler sunabilecek deneyimim yok elbette. Ama bulunduğum yerden şunu söyleyebilirim içtenlikle; Bir insanda yazma isteği varsa, boşuna değildir. Bu nedenle desteklenmesi gereken, doğal bir eylemdir. Resim yapmak gibi, şarkı söylemek, dans etmek gibi. Yeterince okumak, yazabilmek için önemli, kuşkusuz. Ama okunan kitap sayısından çok, hangi kitapların, nasıl okunduğuna bakmalı kanımca. Ve sanat bir bütün. Görsel sanatlardan, müzikten soyutlanmış bir edebiyat düşünülebilir mi?

Yazma eylemi açısından, hemen her şey besindir, bilinç düzeyinde ve dışında olan her şey. Ama ille de özgürlük, sanatın olmazsa olmazı. Kendisini özgür hissetmeyen kişi, başka alanlarda da olduğu gibi, "Yeni"yi yakalayamaz, atölyelerde usta çırak iletişimiyle süregiden zanaattan öteye geçemez yaptığı.

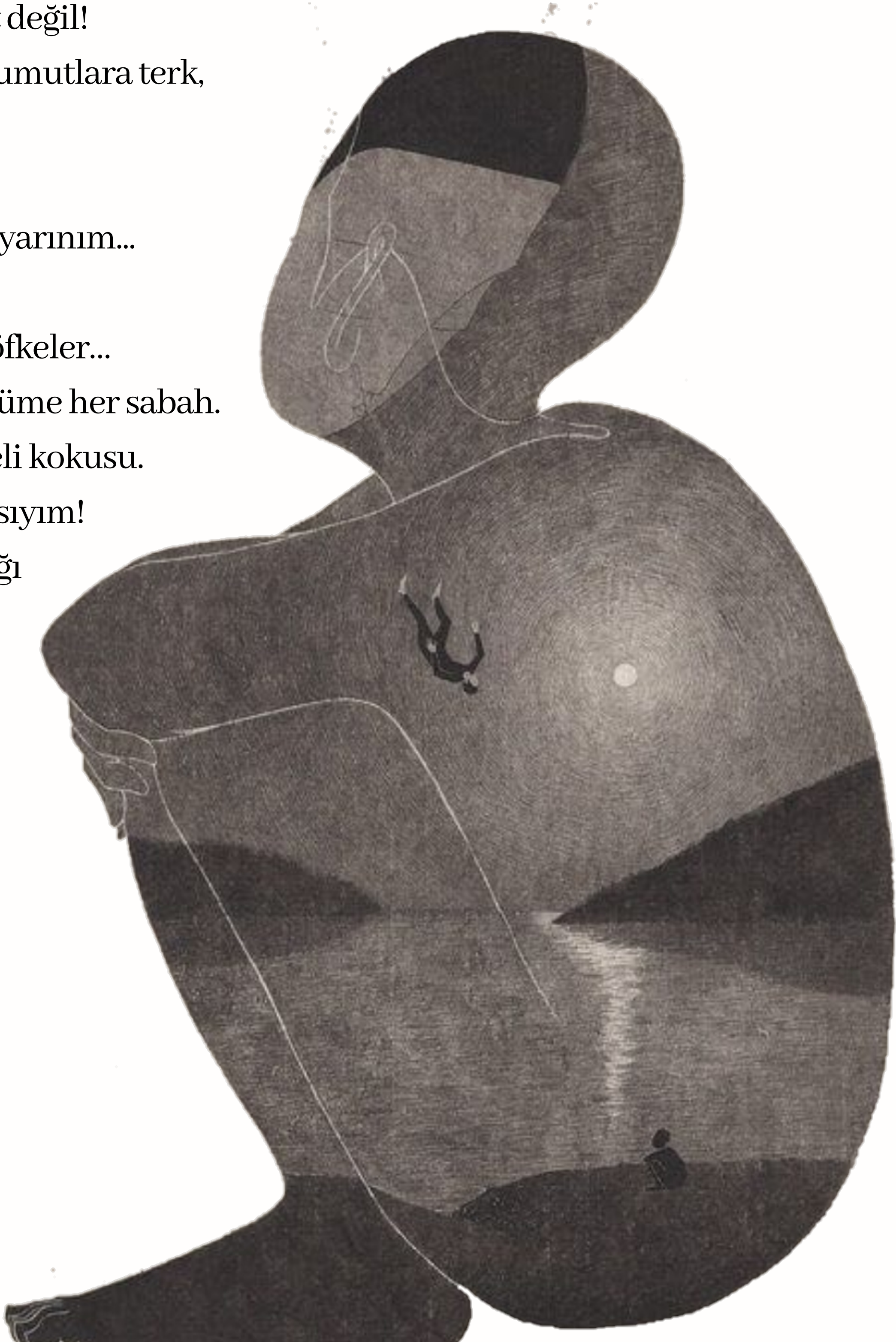

Her yazarın etkilendiği, kendine yakın bulduğu yazarlar vardır. Sizin yazın serüveninizde kollarına girdiğiniz yazarlar kimlerdir?

En zor soruyu sona saklamışsınız. Etkilendiğim, çok sevdiğim öyle çok yazar var ki... Behrengi desem, Aziz Nesin alınır, Ehrenburg desem, Saramago darılır, Behramoğlu desem, Kavafis bir daha bakmaz yüzüme. Kimlerden, nasıl etkilendiğimizin analizini yapmak çok güç gerçekten. Her yazar, okuruyla özel bir bağ kuruyor. Ama bu bağ, kalıcı izler mi bırakıyor, yoksa bir esintinin size dokunup kaçivermesi gibi mi? Sanırım, en vurucu etkilenmeler, daha çok çocuklukta ve ilk gençlik yıllarında oluyor. Kendime yakın bulduğum yazarların tek tek adlarını saymak yerine - ki bunu eksiksiz başarmam olanaksız gibi- bana yakın gelen anlatım özelliğinden söz edebilirim. O da, içtenlik ve gerçeklik.

Günü,
Kanat çırparak uzaklaşan
Kuşlar kopardı ömürden.
Gözükmüyor!
Bulutlar ardında
Küskün güneş.
Bacalardan tütüyor,
İsli yoksunluk...
Saçlarına dolanmış gece.
Yine, gözlerinden çalıyor ay!
Sağır sokakları karanlığın.
Gölgeler devriliyor üzerime...
Saatim, hiç "o" vakit değil!
Yürekten dilenmiş umutlara terk,
O bilinmeyen...
Dudakta,
"Koca Kadın duası" yarınım...
İçimde,
Acizliğine mağlup öfkeler...
Yapraklar düşer önüme her sabah.
Burnumda Hanımeli kokusu.
"Sokağın" merhabasıyım!
"İhtimallerin" tutsağı
Senin ?
Senin, hiçbir şeyin!

Aslı Esmâ Karaca Merhaba Canım

Psikanaliz ve postyapısalcılığı feminist bir yaklaşımla yeniden formüle ederek feminizmin yeni yorumlarına öncül olan “Cinsiyet Belası”na (Gender Trouble) 1999’da yazdığı önsözde Judith Butler, metninin bu kadar geniş bir okur kitlesi kazanacağını, feminist kurama yapılan kışkırtıcı bir müdahale teşkil edeceğini veya queer kuramının temel metinlerinden biri olacağını beklemediğini ifade ederek metnin hayatının; yazarının kastını aştığını söyler. Feminizmin bazı biçimleriyle mücadele ve muhalefet halinde olmasına rağmen “Cinsiyet Belası”nı feminizmin bir parçası olarak gördüğünü ve feminist harekete daha demokratik ve kapsayıcı bir özeleştirici olarak ürettiğini belirtir.

Eseri Türkçe’ye çeviren Başak Ertür’ün çeviriye dair notlarındaki nüanslar eserin değerlendirilmesinde oldukça önemlidir:

“İngilizcedeki ‘gender’ ve ‘sex’ kelimeleri, gündelik yaşamda birbirlerinin yerine kullanılan kelimeler olmakla birlikte, ‘gender’ kelimesi aynı zamanda Almanca, Yunanca, Latince gibi şahıs zamirlerinin ve cins isimlerinin ‘cinsiyetli’ olabildiği dillerde dilbilimsel cinsiyet anlamında bir gramer terimi olarak da kullanılmaktadır. Bu dillerde cins isminin gramerce belirlenen ‘cinsiyet’i aslında onun doğasına dair bir bilgi vermez. Yani gramerinde dışı olan bir cisim dışı bir varlıktır denilemez. Belki de bu detaydan kaynaklı olarak feminist kuramda toplumsal ve kültürel olarak belirlendiği savunulan ‘gender’ ile daha biyolojik alanda kalan ‘sex’ terimleri arasındaki fark giderek ayrıştırılmıştır. ‘Cinsiyet’ için iki farklı kelime bulunmayan Arapça, İbranice ve Türkçede ‘gender’ın karşılığı olarak ‘toplumsal cinsiyet’ terimi üretilmiştir.”

Cinsiyet Belası, toplumsal cinsiyet kategorilerini farklı alanlarda eleştirel değerlendiren üç bölümden oluşur. Feminizmin öznesi olarak kadınların statüsü ve cinsiyet/toplumsal cinsiyet ayrımının yeniden değerlendirildiği birinci bölüm “Cinsiyetin/ Toplumsal Cinsiyetin/ Arzunun Özneleri” başlığını taşır. Bu başlıkta, zorunlu heteroseksüellik ve fallogosantrizm iktidar-söylem rejimleri olarak açıklanır. “Yasak/ Psikanaliz ve Heteroseksüel Matrisin Üretimi” başlıklı ikinci bölümde ensest tabusu ayırık ve kendi içlerinde tutarlı toplumsal cinsiyet kimliklerini heteroseksüel bir çerçevede dayatmaya çalışan mekanizma olarak ele alınır. Üçüncü ve son bölüm “Altüst Edici Bedensel Eylemler” başlığını taşır ve Julia Kristeva’da annenin bedeninin inşasına dair bir değerlendirmeye başlar. Kristeva’yı eleştirirken Foucault’dan yararlanır. Üçüncü bölümün son alt bölümü “Bedensel Yazıtlar, Performatif Altüst Edişler”de Judith Butler Mary Douglas ve Julia Kristeva’nın çalışmalarından yola çıkarak bedenlerin sınır ve yüzeylelerinin siyasi olarak inşa edilmiş olduğuna odaklanır. Bedensel kategorileri doğallıktan çıkarma ve yeniden imlemeye yönelik bir strateji olarak bir dizi pratik tarifler. Bu pratikleri beden, cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsellik kategorilerini kesintiye uğratan ve bunların altüst edici bir biçimde yeniden imlendiği performatif bir kurama dayandırır.

“Cinsiyet Belası”, Beauvoir’ın “Kişi kadın doğmaz kadın olur,” ifadesindeki cinsiyet- toplumsal cinsiyet ayrımının radikal eleştirisini yaparken cinsiyetin (sex) kendisinin de tıpkı toplumsal cinsiyet (gender) gibi bir inşa olduğunu tespit eder. Verili cinsiyetin doğalmış gibi algılanmasına sebep olan kadın- erkek kavramındaki ideolojinin farkına varılmasına odaklanır. İdeoloji kendini görünmez kıldığı noktada ideolojidir ki biyolojik cinsiyeti toplumsal cinsiyetin nedeni sanmak bu ideolojik tavrın sonucudur ve sorunludur. Heteroseksüellik doğal değil yaygındır. Doğal dedirten ideolojiktir.

Butler’a göre doğduğumuz beden, kimliğimizin sergilendiği bir sergi alanıdır. Bedenimiz cinsiyetimizi ya da toplumsal cinsiyet kimliğimizi belirlemez. Kadın ve erkek kategorileri kurgudur ve bu nedenle sabit değildir. Alternatif kimlik performansları olanaklıdır ve toplumsal cinsiyet normları yerinden edilebilir.

Cinsiyet kavramına bu düzeyde “devrimci” bir bakış atan Butler’ın çalışması, ülkemiz siyasi “devrimci(!)” geleneğinin verili cinsiyete başkaldırdığı, toplumsal cinsiyeti için ötekileştirdiği muazzam bir ozanı anımsatıyor.

MERHABA CANIM

Ben az konuşan çok yorulan biriyim
Şarabı helvayla içmeyi severim
Hiç namaz kılmadım şimdiye kadar
Annemi ve Allahı da çok severim
Annem de Allahı çok sever
Biz bütün aile zaten biraz
Allahı da kedileri de çok severiz

Hayat trajik bir homoseksüeldir
Bence bütün homoseksüeller adonistir biraz
Çünkü bütün sarhoşluklar biraz
Freud'un alkolsüz sayıklamalarıdır.

Siz inanmayın bir gün değişir elbet
Güneşe ve penise tapan rüzgarın yönü
Çünkü ben okumuş muydum neydi
Bir yerlerde tanrılara kadın satıldığını

Ah canım Aristophanes
Barış'ı ve Eşek Arıları'nı hiç unutmuyorum
Ölümü de bir giz gibi tutuyorum içimde
Ölümü tanrıya saklıyorum.

Ve bir gün hiç anlamayacaksınız
Güneşe ve erkeklige büyüyen vücudum
Düşüverecek ellerinizden ve
Bir gün elbette Zeki Müren'i seveceksiniz.
(Zeki Müren'i seviniz)

Bu dünyada Arkadaş Zekai Özger, yaşadı...

Kaynaklar:

- Cinsiyet Belası, Judith Butler, Metis Yayınları: İstanbul, 2008.
- Bedenimizin Sınırları, Dünyamızın Sınırları Değildir - Emek Çaylı Rahte - bianet
- Sakalsız Bir Oğlanın Tragedyası, "Merhaba Canım", Arkadaş Zekai ÖZGER.

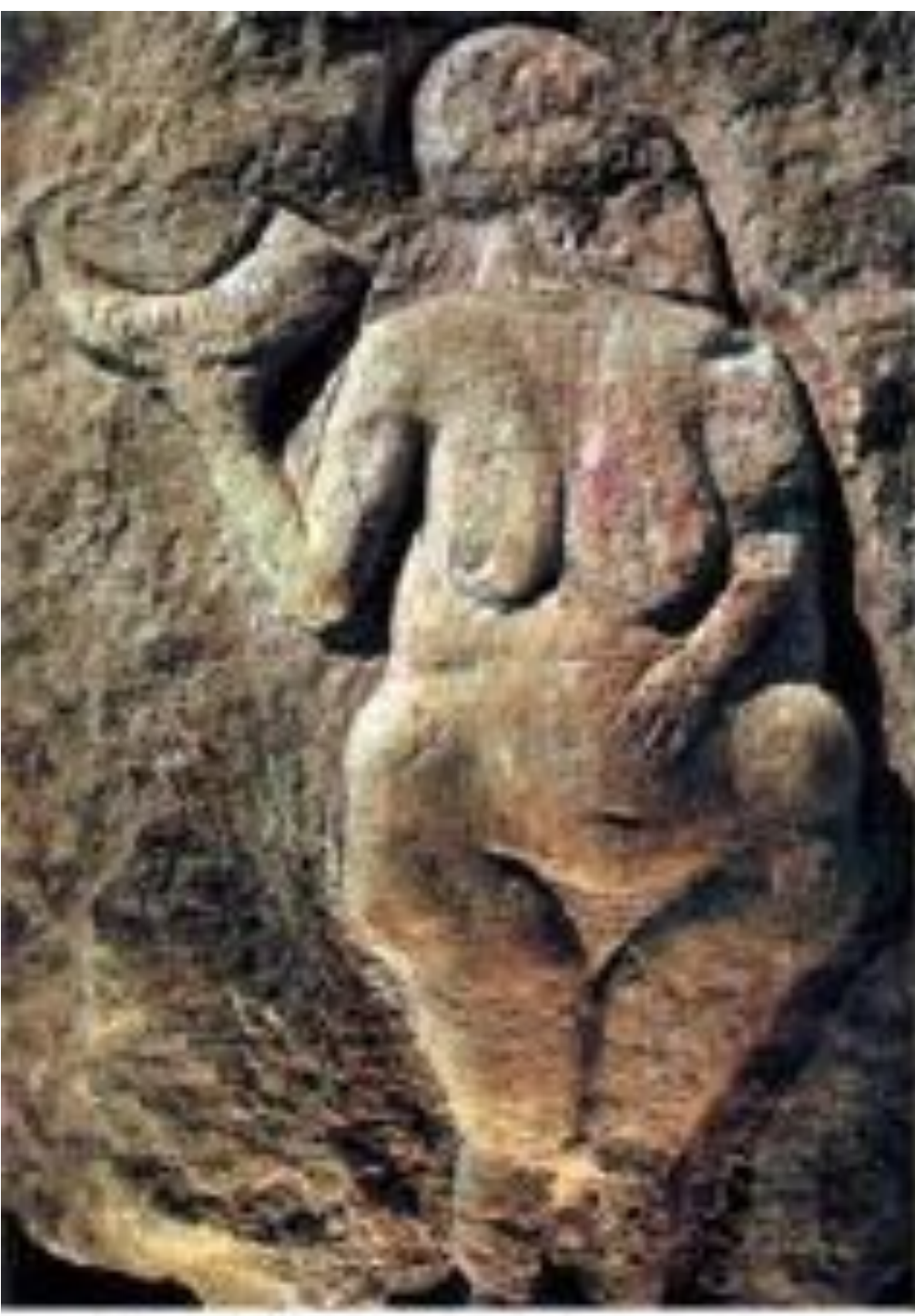

Nuray Narbay

Sanatta Cinsiyetçilik

Sanat tarihinin tozlu sayfalarına şöyle bir baktığımızda Adem'e elmayı yediren de, Paris'e Helena'nın aşkını vaat eden de hep o... Sıfatı her dönemde değişen kadın; Olympos'un tepesinden, engizisyon mahkemelerinde diri diri yakılmaya giden yolda ve ötesinde, kimi zaman kutsal bakire, kimi zaman tövbekar Magdalena, kimi zamanda üst sınıfların aradığı o masum genç kız...

Tek tanrılı dinler öncesinde Paleolitik ve Neolitik çağda ana tanrıça olan kadın figürü, bereketin sembolü olarak doğuran ve doyuran haliyle özellikle heykel sanatında yuvarlak hatlı; geniş kalçalı, büyük göğüslü olarak tasvir edilmiştir.

Aquitane Fransa

Çatalhöyük Anadolu

Bronz Çağı

Toplumsal yapı değişip, yavaş yavaş toprağa bağlı yaşama geçişle beraber, kadının, varoluşun tepesindeki ilahi rolü, erkeğin araç gereç geliştirmesi, kural koyucu rolü üstlenmesiyle yanındaki ikinci bir figür haline evrilir.

Tepeye eril figürün oturmasıyla özellikle antik dönemde kadın imgesi aşkıta Afrodit, doğurganlık ve berekette Artemis, akıl olarak da Athena isimlerini alarak -ki bunlar sadece birkaçıdır- bütününden parçalarına ayrılıp, mitlerle her birine ayrı bir kimlik verilmiştir. Heykel sanatıyla da bu kimliklere uygun bedenler inşa edilmiş sanatta ve toplumsal psişede böyle yer ettirilmiştir.

İroni budur ki kadın, tarih boyunca bedeni ve ruhuyla sanatın değişmez konularının başında bir bütün olarak yine de hep var olmuştur. Fakat en eski sanat eserlerinden, çağdaş sanatın en uç örneklerine kadar bu varlığın tanımı, ölçüleri, sanata yansıyan hali, aslında eril toplumun ve inançların düsturunda konumlandırıldığı pozisyonu ve değeri ile sürekli değişkenlik göstermiştir.

Yeri geldiğinde çıplak çizilen bedeni, düsturlar değiştiğinde kumaşların ardına saklanmış hiç durmadan şekli, rengi, ölçüsü hatta örtüsü bile defa kez farklı hale sokulmuştur. Anlıyoruz ki yaratma gücünü sadece kendi cinsinin tekeline gören eril sistem, kadını sanat denen bu yaratma yolunda sadece bir çeşit obje olarak bellemiş ama asla yanında görmemiş; görmeyi aklının ucundan bile geçirmemiştir.

Sosyal psişenin her hücrelerine kazınmış olan kadın algısı sadece doğurganlık, besleme, haz verme gibi sıfatlarla eşleştirilmiş, kadının hiçbir zaman sanat ortamlarına rahat geçiş izni olmamıştır.

Sofonisba Anguissola'nın kendi portre çalışması

Rönesans döneminde hiçbir sanat akademisine kadın öğrenci kabul edilmezken, aynı dönemde yaşamış olan Michelangelo'nun çizimlerini eleştirmesi için yolladığı İtalyan asıllı ressam kadın Sofonisba Anguissola'nun adını çok azımız duymuşuzdur. Dönemin eril baskıları sonucunda ne hak ettiği bilinirliğe sahip olabilmiş ne de eserleri günümüze kadar saklanıp korunabilmiştir.

Barok dönemde yaşayan bir diğer sanatçı Artemisia Gentileschi olağanüstü resim yeteneğinden dolayı Floransa'daki Accademia Di Arte del Disegno'ya kabul edilmek zorunda kalınan ilk kadın olmuştur. Maalesef yanında çalışmaya başladığı sanatçı tarafından tacize uğrayınca, babası tarafından suçlu bulunup cezalandırılmış gördüğü şiddet ileriki yıllarda resimlerinde de kendini apaçık ortaya çıkartmıştır.

Artemisia Gentileschi'nin yaptığı Yağlı boya

1800'lerin sonlarına gelindiği halde sanat ve medeniyetin merkezlerinden kabul edilen Fransa'da

hala sanat akademilerine kadın öğrenci kabul edilmemektedir. Camille Claudel adında genç bir

kadın sanatçı dönemin ünlü heykeltıraşı Auguste Rodin'in yanında çalışmaya başlar. Yaptığı heykellerin Rodin'in eserlerini bile gölgede bırakacak güzellikte olduğu hala bilinmektedir. İkili arasındaki ilişkiyi de etkileyecek olan bu yetenek, Rodin'in bundan sebep hırçınlaşan tavırları ve genç kadının heykellerinin değer görmemesi, Camille'nin bir akıl hastanesine kapatılmasıyla son bulur.

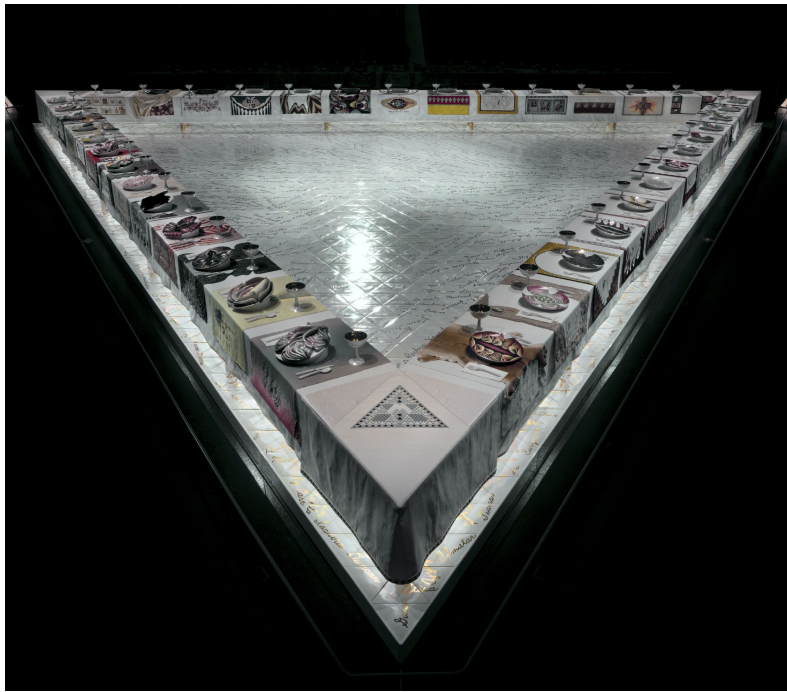
Camille Claudel heykel çalışırken

Bu listenin 1900 ve sonrasında da aşağı yukarı böyle devam ettiğini tahmin etmek hiç de zor olmamalı. Yaptığı eserlere eşleri, babaları tarafından el konulup, imza atılıp satılanlar, sergilere kadın olduğu için kabul edilmeyenler, yüzlerine açıkça kadın oldukları için yaptıkları resimlerin satılmayacağı söylenenler, bu liste böyle uzar gider.

Neyse ki sanat tarihi, edebiyat tarihi imzasını erkek isimleri ile atmak zorunda kalan nice kadın sanatçıya şahitlik etmiştir. Mücadelesinden, yaratma gücünden vazgeçmeyen kadın, her alanda gördüğü cinsiyetçiliğin belki de daha da acımasızını sanat alanında görmesine rağmen çabalamaktan var olmaktan ve üretmekten asla vazgeçmemiştir.

1974 yılında sanattaki feminist hareketin sembolü olacak eseri Judy Chicago yapar.

Üçgen biçiminde ahşap, metal ve kumaşla yaptığı ve adına “Yemek Daveti” dediği eserinde tüm kadın sanatçıların tarih boyu ortak çabayla varlıklarını koruduklarını, yok sayılmış yüzlerce kadın sanatçıyı anmak adına birçoğunun ismini eserinde ortaya koyar..

Judy Chicago'nun Yemek Daveti adlı çalışması

Tüm bu sanat tarihi boyunca resmin, heykelin, hikâyenin bizzat malzemesi edilmiş kadın, doğal olarak cinsiyetçiliğin de yegâne öznesi haline gelmiştir. Bunların kadınlar tarafından artık açık açık dile getiriliyor olmasının tek sebebi hiç kuşkusuz tüm bu olan biteni resmeden o fırçayı tutan bizzat erkin elidir.

O el ki tüm bunları yaparken bir kere bile titrememiştir.

İşte tüm bu hakikatler, “Neden sanat dünyasında bilinen çok fazla kadın sanatçı yoktur?” klişe sorusu için cevapların nerelerde aranması gerektiğine bir işarettir.

En sonunda bugün geldiğimiz noktada modern toplum ve dolayısıyla sanat psikolojisinin de hala kuzey yıldızı olarak kabul gören Freud'un, meşhur “iğdiş edildiğini düşünen kız çocuklarının alt benliklerinde, erkek olmaya imrendiği” cümlesini yazdığı kuramını düşününce sormadan edemiyoruz.

Acaba bu kuram tam tersi olup, aslında tüm bu cinsiyetçiliğin altında yatan ana sebep, her alanda erkekler tarafından “önü kesilen” kadının doğurma-yaratma gücüne imrenen erkeğin o güçle baş edemeyeceğini gizliden gizliye bilmesinden dolayı, eril alt benliğinde çalıştırdığı korku yüzünden kadını bastırma çabası mıdır?

İyi adamları çok öldürür hayat
Doğdum ve yalnız kaldım
Ben şimdi martıları izliyorum
Yağmurdan kalma bir sokakta
Bütün yolları ezberledim
Yarısı bir irin gibi akıyor
Yarısı buz

Heykeller var gülüşü şaşılacak
Yolda serin ağaçlar
Terk ettim fotoğraf karelerini
Kalbim benim yırtık atlasım
Neye benziyor yüzüm
Sevdiemedim nadasta tünemiş.

Tükenmiş saydım omzumda keşkeleri
Hiç değişmem uçurumlar varken bile
Yorgunluk damlıyor paraşütlerden
Geri dönüyorum
Ağır yükler bağışlıyor zaman
Hatıralar üst üste gelir
-- ömrüme benzeyen-

Gün gelir acı da yakışır yüzüme
Her yerden bir ses geliyor
Sessizlik gecenin cevabı

ALIŞIN BURADAYIZ Umut Kaygısız

Diyelim ki, tıbbi otorite ve devlet tarafından, salt cinsel organlarına bakılarak verilmiş olan kimlikle rahat hissetmiyorsun kendini. “Ne lan oğlum kız mısın sen...”

Cinsel yöneliminin azınlıkta olduğunu bilen birisinin, kendini görsel veya sözlü olarak doğru ve net biçimde ifade edebilmesini “Cesur” olarak nitelendirişimizin kaçınıcı yılı bilmiyorum. Muhtemelen pek çok şey gibi bunun da bir miladı vardır. Ama karşımızdaki insanı sadece cinsel açıdan algılama gayreti içerisindeyken, toplumun yüzde kaçlık dilimine ait olduğunu önemsemeyişimizin en bariz ispatı, LGBTİ+ ları kabullenemeyişimiz kadar kadınları da duygularından arındırılmış vaziyette kabul edişimizdir. Yani asıl mesele cinsel yönelimde değil, ikili cinsel rejimdeki kadın erkek münasebetini dahi “Av-Avcı” ilişkisi haline sokmamızda. İşte tüm bunları ve çok daha fazlasını, kendini hiç zorlamadan, en rahat biçimde, kuvvetli öyküleriyle ifade edebiliyor Belma Fırat: “Alışın Buradayız.”

Alışmak o kadar kolay mı peki? İşte bu soruyu tümünden imha ediyor kıymetli yazarımız. Hayatın içinde nedensizce üzeri örtülü olan gerçekleri, yoruma mahal vermeden görünür kılmakta üstüne yok. Öykülerini edebi anlamda lezzetli bulmaktan öte, kitabın yazılma amacına hayranlık duymamak da elde değil. Önyargı sınırlarımızı kim ne zaman bu kadar kalın biçimde çizdi biz de bilmiyoruz. Ancak toplumsal cinsiyetlerimize o kadar sıkıca sarılmışız ki, ikili cinsel rejim dayatması altında, karşı cinsi algılama önceliğimize engel olacak herhangi bir şeye tahammülümüz olmadığı kesin.

Değişmeye mecbur bırakılan kişilerin susmasının mevcut bakış açısını güçlendirmesi; korkmadan, sinmeden, ayaklarını yere vurarak cinsel yöneliminin altını çizenlere karşı ne yapacağımızı bilemediğimiz gerçeğini doğuruyor ve bunu mükemmel biçimde irdeliyor yazar. Ama az evvel belirttiğim gibi, insanların cinsel yönelimlerini yargılamamıza asıl sebep; öncelikli olarak kadın erkek ilişkisini sömürü haline sokmamız ve bundan beslenip güçlenen tüccar zihniyetlere karşı, çıplaklığa saldırganca bağımlı olan geniş bir kitle oluşturmamızda. Bu sebepten cinselliğe dört işlem muamelesi yapılması, sıfır toplamlı bir oyun olmaya mahkûm her zaman.

Aslında uzun yıllara dayanan geleneksel görüşten ve dar zihniyetlerden dem vurmak için kolay tarafı. Bugüne gelirsek, günümüzde oluşan muhafazakâr cinsiyetçi görüşün temellerinin atılması pek uzak değil. Hayatımızın her yerine dokunan medya ve basın, ailede öğretilenlerin çok üzerine geçiyor. O yüzden biraz geriye bakmakta fayda var bence. Mesela doksanlı yıllarda başlayan ve iki binli yılların ilk yarısında da devam eden, gazetelerin afili isimler altında çıkarttıkları magazin dergi ekleri furyası, kısa zamanda amacını aşar bir hal almıştı. Ülkenin en çok okunan gazetelerinin başı çektiği uygulama, okuyucudan çok görsel ziyaretçi çekmeyi hedeflemişti.

Her sayıda apayrı bir manken ya da ünlü soyunuyor, birbirinden cesur pozlar veriyordu ve televizyon ekranlarında günlerce süren reklamları sayesinde de tatminkâr bir satışa ulaşıyordu gazeteler. Belki de bu ucuz bir ticari beklentiydi fakat ulaştığı son, öngörülemez kadar kötüydü. Kadınları cinsellik objesi olarak sunmaktan gurur duyan basın, bir dönemin ergen çocuklarının hafızalarına karşı cinsi “hayallerini doyum noktasına ulaştırma aracı” olarak mıhlamakla kalmıyor, aynı zamanda ikili cinsel rejime dayalı bir ezber yaratıyordu. Benzer durum sinema dünyasında da devam etti ne yazık ki. Vizyona giren bir filmin önceliği, “Falancanın cesur sahneleri” ile başlayan bir tanıtım klibini ekranlara taşımak oluyordu. İki saatlik filmin içerisinde yer alan bir dakikalık sevişme sahnesinden medet umarak hazırlanan reklamların, gişe hasılatını arttırdığı su götürmez bir gerçektir.

Muhakkak işe yarıyordu ki, bu alışkanlık devam etti. Aklıma ilk gelen “Mum Kokulu Kadınlar” ve “Salkım Hanımın Taneleri” filmlerinin içeriklerinin çöpe atılması ve Hande Ataizi ile Hülya Avşar odaklı reklamlarının ekranlarda dönüp durmasıydı. Cinselliğin bu denli ezbere ve basmakalıp ölçülerde dikte edilmesine maruz kalan beyinleri, cinsel yönelimleri farklı kişilere saygı duymaya alıştırmak, mucizeyle eş değerd.

“Alışın Buradayız”, çok yüksek vurgulu ve geniş yürekli bir çalışma. Ona sadece kitap demek istemeyişimin altında yatan duygu, insanları eşit görmeye gönlünü adanmış bir kalemin; okurlarına bakış açısı kazandırmaya ant içmiş olmasındandır. Anlatımını olağanüstülüklerden arındırarak herkese dokunmayı başarırken, özellikle haksızca karanlıkta bırakılmaya çalışılan kişileri gün ışığına çıkartan hikayeler yaratmış Belma Fırat. Bu çok önemli çünkü LGBTİ+ ların taklit ve alay unsuru olarak kullanılması bir yana, perde arkasında kadınlığın sadece “Dişilik” ve “Çıplaklık” tabanıyla servis edilmesine ticari menfaatler yüzünden önayak olanlar, feminist bir konuşma yapma zamanında ön saflarda yer alınca, bu çelişkinin komik olmaktan ziyade “İkiyüzlülük” olarak algılandığını düşünürsek, Belma Fırat’ın samimiyeti alkışı hak ediyor. “Alışın Buradayız”, bu sorunun sadece bilişsel bir dayatmadan ibaret olduğunu yüzümüze vuruyor hem de her öyküsünde.

Aslında her birimiz ayrı ayrı, birbirinden çok farklı azınlıkları temsil ediyoruz. Yani toplumsal cinsiyette her şey yolundaymış gibi gözükürken, queer bakış ile gelenekçi yapının uzlaşması mümkün olmuyor. Günlük meselelerde anlaşmasak bile, en azından farklı olduğumuz yanları bir aradayken tolere edebilecek kadar alışkınız bu farklılıklara. Ancak konu cinsel yönelimler olunca, tek bir doğrunun dışına taşan her şey kırmızı çizgimiz. Farklı cinsel yönelimlerin; sağcının solcuyu, Fenerbahçelinin Galatasaraylıyı, rock severin arabesk dinleyicisini, kedi besleyenlerin köpek dostlarını normal karşılaması gibi kabul görememesi, insanların toplum içerisinde kendini gizleyip eritmesine yol açıyor. Bu erime durumu o kadar baskın ki, ailesine dahi durumu açamayan kimseler, hiç arzu duymadığı kişilerle evlenebiliyor. Sonuç ise çok net: Durumdan bihaber eşlerinin cinsel istismarına ses çıkaramayan ve azınlık oldukları düşünülse de esasen sayıları belirsiz olan kişilerin ortak bir dil arayışı.

Cevabı doğru biçimde verebilmiş Belma Fırat. “Alışın Buradayız.” Tablo ne olursa olsun, kabul etmediğimiz ve benimsemediğimiz özelliklere sahip kişileri kovmaya hakkımız yok. Her insan kendi hayatını yaşamakta özgürdür, biz istesek de istemesek de. Alışıp alışmamak düşüncede bitiyor fakat alışmasak da kimsenin bir yere gideceği yok. Üstelik artık gizlenmek istemeyen kişilerin sayısı da eskisine göre bir hayli fazla. Yani sessizlik, suçluluk hissetme ve içe kapanma dönemi sona erdi. Eşitliği düşünsel olarak başlatmadan, garipseyen gözlerle baktığımız kişilere saygı duyduğumuzu söylememiz yetersiz olacaktır. O yüzden kelimelerden önce, ifade edilmemiş gerçeklere alışmak zorunda toplumun tüm parçaları. Çünkü biz bütün olarak güçlüyüz ve bütünler daima ufak parçalardan oluşur. Bence alışalım, alışalım, alışalım. Herkese keyifli okumalar diliyorum.

A

Ayhan Ün
Mitolojinin Çocukları

“Âdem ile Havva Söylencesi” köklerinin Sümer Destanlarına dayandığı artık çoğu algısı açık okur tarafından bilinmektedir. Çıkara hizmet eden her bir destan, hikâye yahut da söylence kutsallaştırılmaya adaydır. Kutsallaştırılmaya aday bir destanın ne denli bir kudrete sahip olabileceğine ise şaşıp kalmamak şöyle dursun, etkisiyle insan yaşamını nasıl şekillendirebildiğini araştırıp öğrenmek de kimi karmaşık görünen ayrıntıların çözümünü beraberinde getirmektedir. Bu, “birçok insanın kabul etmesi, bir şeyin gerçek olduğuna delil sayılmaz,” (William Maugham) sözünü bizlere anımsatıyordu.

Lilith (Âdem’in ilk eşi olmakla birlikte yine Âdem’le aynı topraktan yaratılmıştır) eşi Âdem ile eşit olduğunu ileri sürünce şiddetli bir geçimsizlik patlak verir. Her ikisinin de iletişim becerileri (anlayış, hoşgörü, iyi niyet) zayıf olduğundan olsa gerek birbirlerine zıt düşerler ve Lilith Tanrı’nın yasak ismini zikrederek cennetten kaçar. Bu aynı zamanda cennetten çıkabilmenin tek yoludur; öyle der mitoloji. Mitolojinin kil tabletlere geçirildiği dönemlerde, yani bundan 3800 yıl öncesinde kadın ile erkek arası ilişkilerin hangi düzlemde süzülüğünü az çok kestirebiliyoruz artık. Kendine itaat edilmesini emreden bir erkek ve başkaldıran bir kadın figürü... Gerisi malum; Havva, Âdem’in yakarıları üzerine kaburgasından yaratılsa bile çocukları Hâbil ile Kâbil de didişirler, açgözlülük ve ihtiras sarmıştır tertemiz benliklerini. Kalıtımsal bir iz gibi sürer gider bu hikâye...

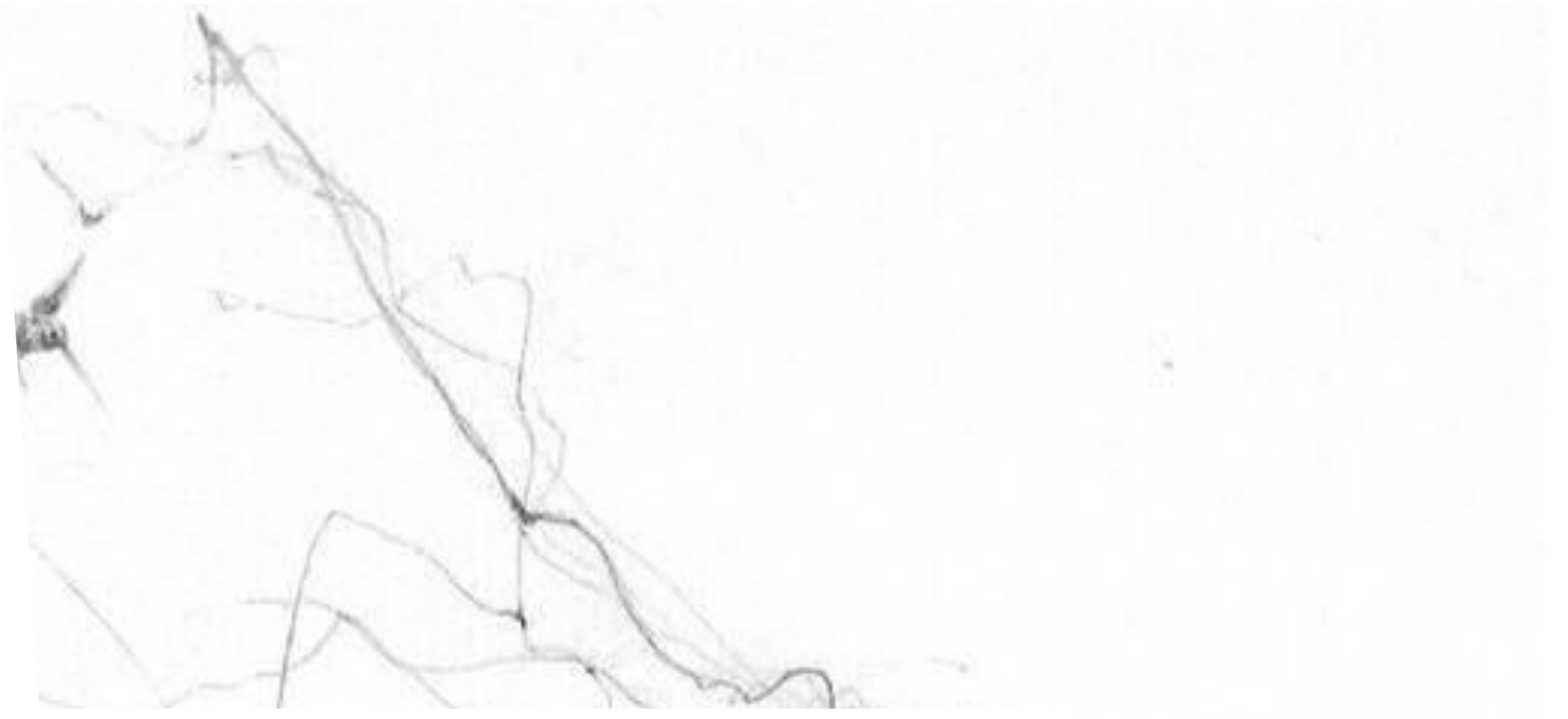
Neyse ki artık günümüzde kadın-erkek ilişkileri mantıklı olduğu kadar insani bir düzlemde! Aksi durumda zaten 3800 yıl boyunca insanlık olarak bir arpa boyu yol kat edemediğimizin kanıtı olurdu bu. Artık erdem sahibi bir insanlığın parçası olduğumuzdan, ihtimal kadın-erkek ayrımcılığı, kıskançlık, açgözlülük hüküm sürseydi nasıl olurdu sorusunu hayal etmekte doğal olarak zorlanıyoruz ama hayal gücümüzü zorlamaya kalkışırsak, 3800 yıldır ufak bir gelişim sağlayamamış olsaydık hani, muhtemelen şu gibi meselelerle yüzleşiyorduk:

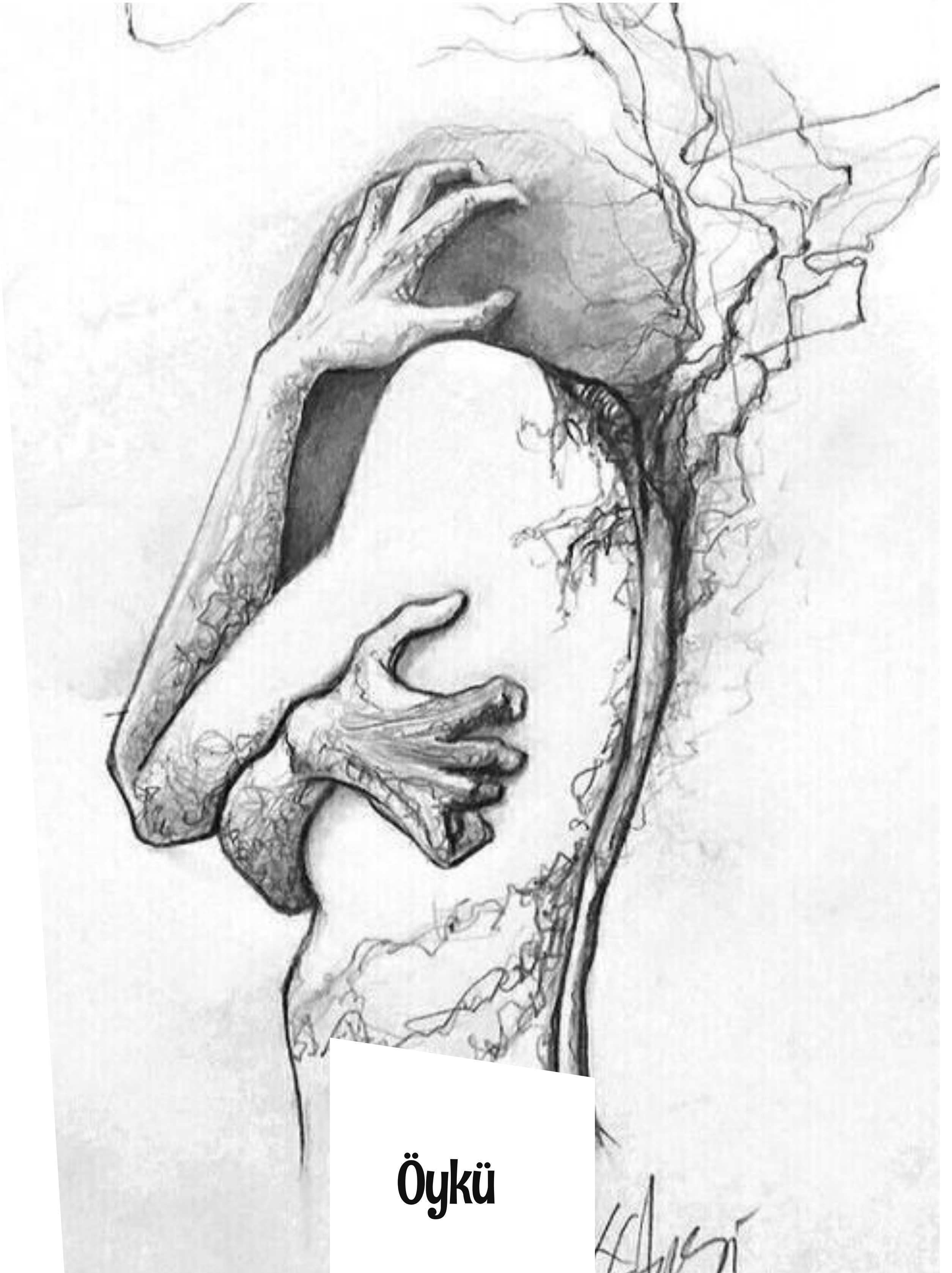
Dünya üzerindeki zenginliğin, sermayenin büyük bir kısmı ya yalnızca erkeklerin ya da yalnızca kadınların elinde olurdu. Kadınlara veya yine tam aksine erkeklere düşen pay yok denecek kadar az olurdu haliyle. Kadın ile Erkek cinayetleri diye bir kavram gündemimizden düşmezdi; frijitleşmiş, saplantılı kişilik bozukluklarından, yıkılan yaşamlardan söz edilirdi; şiddet ve intihar sorunlarının önüne geçilemezdi, insanlar kalıplara sokulmuş, tıpkı talep edildiği şekilde yaşamlar sürerlerdi hatta nasıl isteniyorsa o şekilde giyinirlerdi. Dişil kişilik (model aldığı kadınlık ideali), kabahati erkek toplumunun ürünü olma üzerine; eril kişilik (model aldığı erkeklik ideali) de kabahati kadın toplumunun ürünü olma üzerine yıkardı. Ahlaki ilke ve vicdan kavramları sürekli renk değiştirir, mutlak gücün (artık hangi cinsin, sınıfın, aklın elindeyse) keyfine kalmış bir iyilik kavramı etrafında döner, yabancılaşma gibisi sözcükleri ağzında sakız ederdi. Mutlak güç bununla da yetinmezdi; kendi antitezini yaratarak şişkinlik yapan sistemini belirli aralıklarla gaz çıkarttırmak suretiyle rahatlatırdı. “Kendime ait bir yayınevi veya oda” gibisi eserlerle karşıtını da rahatlatabilecek ve yine aynı zamanda dünyanın bir kısmını farklı renkte yansıtacak yapıtları sahneye sürerdi. İnsanlar her bir anlaşmazlıkta diyalog kurma yolu yerine birbirini suçlama, aşağılama, ötekileştirme yollarına başvurlardı. Kutuplara ayrıştırılmış insanlar kafese tıklmış birer makak maymunu kadar saldırgan bir tutumla birbirlerine saldırırlar, dinlemeyi reddeder, her türlü şekilde kendini haklı görürlerdi. Tüm bunları deneyimlerken de akıl almaz bir biçimde tam zıddı bir ruh haline bürünür, kırmızı perdeli sahnesinde boy gösterirken ezileni, mazlumu, hakkı yenmiş oynardı. İhtirasının kölesi olmuş benlikler dünyanın içini çürütür, medeniyeti kurtarma adı altında birbirlerine savaşlar açarlardı. Açgözlülüğü neticesinde kontrolsüz bir üretim ve tüketime yönelirlerdi. İklim değişiklikleri baş gösterir, açgözlü yönünün getirisiyle küresel ısınma gibisi dönüşümlere neden olurlardı. Neticede kendi kendini yok etme yolunda sağlam adımlarla ilerlerdi. Tam bir cinnet!

“Girl” yerine “Woman”, “Boy” yerine “Man” sözcükleri üzerinde diretilirdi bir ihtimal, tıpkı büyük resmi görmemek için sürekli direten zavallı benlikler gibi. Oysa artık bugün, Tanrı’ya şükürler olsun ki erdem sayesinde bu gibisi histerik sakatlıkların üstesinden gelmiş durumdadır insanlık. Üstesinden gelmiştir çünkü insan zeki bir varlıktır. Zeki olduğundan ayrımcılığı ayrımcılıkla, ırkçılığı ırkçılıkla, şiddeti şiddetle, açgözlülüğü de açgözlülükle baskılama yoluna başvurmamıştır asla.

Bundandır ki mitolojiden çıkarabileceğimiz, öğrenebileceğimiz çok şey olmuştur daima. Yaşasın İnsanlık, Yaşasın Sanat.

Kübra AKÇAOĞLU

Öykü

KURTLARINININDE

“Dört tarafı kurtlarla çevriliydi.”

Kurtlar her yerde. Nereye gitse peşindeler. Konuştuğunda, yürüdüğünde, yemek yediğinde, yatarken, uyurken... Fısıltılarını duyuyorum. Dört bir taraftan geliyorlar. Saldırı için pusudalar.

Dipsiz karanlıkta usulca ilerliyordu. Gece onun için dingin ve sakindi. Evine, odasına, eşyaların yerlerine, eşyaların kendisine dikkatlice tek tek baktı. İçi huzurla doldu. Gecenin sakinliği... Sessizliği... Birden siyahlara bürünüp ıssız sokaklarda amaçsızca dolaşmak istedi. Yürümek... Yürümek... Nereye gideceğini bilmeden... Kendisi kadar boş sokaklarda kaybolmak... Sokakların kendisi olmak... Eğer bir sokak olsaydı, içinde yıkık dökük; kasvetli evler taşırdı. Bakımsız, gri, bomboş binalar. Pencereleri kırık, duvarları çatlak. Eğer bir sokak olsaydı, ona güneş hiç uğramazdı. Hava isli ve pusu olurdu. Evlerin en yakın dostu dehşet verici bir ay olur, kargalar tekinsiz çığlıklarıyla terk edilmiş evleri korkuturdu. Rüzgar, bir kızgın adam gibi sertçe eser, güçten düşmüş evlerin pencerelerini gümletirdi. Zavallı evler için için titrer, acı çığlıklarını ketum sokaktan başka kimse duymazdı. Duyamazdı.

Bu düşüncelerle yürüdü, yürüdü, yürüdü. Ta ki köşedeki bakkalı, yolun sonundaki tarihi ibadethaneyi, kahvehaneleri, taksi duraklarını, bütün o irili ufaklı apartmanları, soğuktan tir tir titreyen yetimhaneleri, şehrin sonundaki mezarlığı geçene kadar...

Gittikçe hızlanıyor, koşar adımlarla ilerliyordu pusu karanlığa doğru. Koştukça nefes alış verişi hızlanıyor. Ağzından çıkan dumanlar şehrin dört bir yanına dağılıp evlerin, okulların, camilerin, pavyonların, dua edilen ibadethanelerin, kirli işler dönen iş yerlerinin ve daha binbir çeşit günah ve sevabın gizli ya da alenen yapıldığı her türden yerin üstüne çöküyor. Oradan yükselerek kaynıyor, yoğunlaşıyor. Yoğunlaştıkça asıl şekilleri vücut buluyor, geceye gerçek yüzlerini göstermeye başlıyorlardı. Bunlar karanlık gülüslü, dumandan iblislerdi. Havada elips çizerek uçuyor, kuyrukları ve kanatları birbirine değiyordu. O, insanın kanını donduran kanat sesleri eşliğinde yorulmak bilmeden koşuyor da koşuyordu. İblisler ise tepesinde usanmadan kanatlarını çırpıyorlardı. Bir iblis arkasından:“Koş benim sadık yoldaşım. Biliyorum ki seninle ben duygudaşız. İnsanlar kendi ikiyüzlülüklerine bakmadan kendin olduğun için senden nefret ederler. Oysa sen ve ben olduğumuz gibiyiz. Koş... Koş ki deliliğin lanetinden, cinnetin zindanından kurtul.”

Şimdi topuklarını yere daha sert vuruyordu. Siyah, sivri topukları yeri delip geçecekti sanki. Topuklarını sert zemine vurdukça bacakları ağırlaşıyor, her adımını bir öncekinden daha da güçlkle atabiliyordu. Baldırlarında sivri tırnaklar hissetti. Kıs kıs gülüşmeler, tiz kahkahalar... Derken yere kapaklandı. Çenesi, ellerinin ayaları, dizleri yanıyordu. Sivri tırnaklardan, uzun parmakları olan kemikli ellerden kurtulmaya çalışıyor ama başarılı olamıyordu. Beton tıpkı bataklık gibiydi. Debelendikçe dibe batıyordu. Güçten düştü ve gözlerini kapattı. Teslim olmuştu.

Gözlerini açtığında vücudunun her eklemi ağrıyordu. Elleri ve dizleri yara içindeydi, çenesinden yerlere kan damlaları akıyordu. Kulağında ise bu damlaların yere düşerken çıkardıkları sesler vardı. Tutulan boynunu sağa sola çevirmeye çalışarak etrafı korkulu bir merakla inceledi. Burada taştan, kayadan ve usul usul akan sudan başka bir şey yoktu. Bir mağaranın içi olmalıydı burası. Evden adımını attığına bin pişman olmuştu. Kendini bilmez halde evden çıkmasaydı şu an yatağında olurdu. Odanın her köşesinde kurtlar olmasına rağmen... Huzursuz, tedirgin ama evinde, sıcacık yatağında, çarşafın altında nefes nefese... Kurtları görmemeye çalışarak... O hain, sinsî, parıltılı gözlerden kaçarak... Kurtların homurtularını duymazdan gelerek...

Çaresizce ayağa kalktı. Bedenindeki ağrılara, adımlarındaki tutukluğa rağmen yürümeye çalıştı. Arada sırada sendeliyor, dengede durmakta zorlanıyordu. Böyle bir miktar yürüdü. Gittikçe daralan, zar zor sığıdığı koridorlardan geçti. Nefes almak gittikçe zorlaşıyordu. Duvarlar üstüne üstüne geliyor, onu bir örümcek gibi ezip bırakmak istiyordu. Basık tavan iyice alçalmıştı. Artık eğilerek yürüyordu, bu da zorlaşınca emeklemeye başladı. Sanki taştan duvarlar onunla konuşuyordu ya da ona öyle geliyordu. Bu kara duvarların dili vardı da ona bir şeyler söylüyor, geçmiş acılarını ona anımsatıyordu. Emekleyerek çıkış yolunu aramaya devam ederken bir yerlerden fısıltılar duymaya başladı.

“İşte o değil mi bu gelmekte olan?”

“Evet, o...”

“Ne arıyor buralarda?”

“Birinden kaçıyor olabilir mi veya birilerinden? Kafasının içindekileri kim bilebilir, aklındakileri kim okuyabilir?”

“Ben.”

“Ben.”

“Ben.”

O, emeklemeyi bir an için durdurarak “Hayır,” dedi içinden. “Bu imkansız. Kimse aklımdakileri okuyamaz. Kimse, tek bir Allah’ın kulu bile tek başımayken yaptıklarımı bilemez.”

“Biz biliriz, biz biliriz.” diye kıkırdadı sesler. Kulağında geçmişin isli pencerelerinden çalınan sesler vardı. O, iki elini başının üzerine koyarak istemsizce başını sallamaya başladı. “Hayır, hayır! Bunları yeniden yaşamak istemiyorum. Ben onları yendim. Ben onları yendim! O günlerin üstünden seneler geçti. Bunlara kanmayacağım. Umurumda değilsiniz. Beni çıldırtamazsınız. Size yenilmeyeceğim!” diye haykırdı olağan gücüyle.

“Beni asla yenemeyeceksiniz. Asla!”

Titremeye başlamıştı, dişlerinden parmak uçlarına kadar. Kaybolmanın en uygunsuz yer ve zamanı olsa da kendine hakim olamıyordu. Tüm deliliğinin apaçık ortada olduğu göz bebekleri sonuna kadar açılmıştı. Deliydi işte. O bir çılgındı. Yine de kendinden başka kimseye zararı yoktu. Tüm nefreti kendisineydi, içten içe benliğini çürütüyordu.

Düşünceler, zihninde bir şimşek gibi çakarken yavaş yavaş toparlanmaya başladı. Bedenindeki yaralardan, yüreğindeki yenilgiden hareket etmesi zordu. Hareketlendikçe vücudundaki yaralar sızlıyor, dayanılmaz bir hal alıyordu ama tüm bunlara rağmen mağaradan çıkmak, kendini dışarı dışarı atmak zorundaydı. Her ne kadar içi ürperse de çevresine göz gezdirdi. Etrafta kimse yoktu. Hiç kimse... Kendi bedeninin hışırtısından başka ses de duyulmuyordu. Yaşadıkları bir kabus olmalıydı. Ayağa kalktığı anda çıkış yolunu bulmaya çalışan bir deney faresi gibi hissetti. Sanki deliğinde uyumaya hazırlanırken, çılgın bilim insanı da, içinde leziz peyniriyle birlikte bir kapını avucunun içine almış da onu bekliyordu. Biraz sonra avı onun için özenle hazırlamış olduğu iyi cins peynirin kokusunu alacak da ne olursa olsun onu bulacaktı. Ilık, karanlık mağaranın içinde bir oraya bir buraya koşuştururken bir ışık gördü. Olan gücüyle ilerliyordu ışığa doğru. Kurtuluşu yakınlarda olmalıydı. Aldanmayarak durmaksızın ilerlemeliydi. İlerliyordu da... Yavaş ya da hızlı... Mutlaka ilerliyordu.

Erkek Doğrama
Cemiyeti Manifestosu
Valerie Solanas
Leyal Tankaya

Feminist hareketlerin önde gelen isimlerinden biri olan Valeria Solanas'ın Erkek Doğrama Cemiyeti Manifestosu'nu (SCUM) incelemeden önce, Valerie'yi anlamak için hayatını irdelememiz gerektiğini düşünüyorum.

Valerie, babası tarafından tacize uğramış bir çocuktur. On beş yaşındayken evden kaçıp, bir denizci tarafından hamile bırakıldı. Dedesi tarafından sık sık şiddete maruz kalan (kırbaçlanan) bir çocukken, Maryland Üniversitesi'nde Psikoloji okuyan bir kadın haline gelmeyi başardı. Biyoloji ile ilgilendi, labratuvarlarda çalıştı Valerie. Ancak üniversite sonrası hayatını, seks işçiliği ve dilencilik yaparak sürdürdü. Bu süreç içerisinde sanatla ilgilenen Valerie, 1966'da Kıçınıza Girsin (Up Your Ass) isimli senaryosunu yazdı. Factory'nin kurucusu Andy Warhol'a verdi. Oyun erkek düşmanı bir fahişe dilencinin yaşadıklarını anlatıyordu. Warhol başlığından etkilendiği senaryo için Valerie ile görüşmeyi kabul etti. Sık sık farklı oyunların bünyesinde sergilendiği bir süreç içerisinde olan Warhol, senaryonun ağır içeriği, kaba dili sebebi ile bunun bir polis kumpası olduğunu düşündü; dolayısı ile senaryoyu reddetti. Ardından, Valerie tek kopyası Warhol'da bulunan Kıçınıza Girsin (UYA) adlı dosyayı geri istedi. Warhol ise tek kopyayı kaybettiğini söyledi. Warhol'dan kaybolan oyunu için para istese de amacına ulaşamadı.

3 Haziran 1968'de Valerie, Andy Warhol'u vurdu. Parasını almak için geldiğini belirterek Factory'e gelen Valerie, çevredeki insanların çabalarına karşın Warhol'u görmeden oradan ayrılmayacağını belirtti. Hatta, güvenliğin "Gitmezsen, seni döverek dışarı atarım." dediği de söylentiler arasındaydı. Üç el ateş ettiği Warhol'un hayatı yoğun uğraşlar sonucu kurtarıldı.

Valerie 1977'de verdiği röportajda bu durum için, "Onu öldürememiş olmayı ahlaki değerlere aykırı buluyorum. Bu işe kalkışmadan önce atış pratiği yapmalıydım." dedi.

Valerie sert bir kadındı. Öyle ki, babası tarafından tacize uğradığını belirttiğinde dahi çoğu insanda bir merhamet duygusu geliştirememişti Valerie. Bu sertlik, hayatındaki erkekler tarafından sömürülen küçük bir kız çocuğunun; kırgın kalbinin üstünde bulunan katmandan ibaretti.

Erkek Doğrama Cemiyeti Manifestosu'nu Türkçe'ye çeviren Ayşe Düzkan da benimle aynı fikirde olacak ki, Valerie'nin 1999 da sergilenen ve oyuncularda büyük etki yaratan oyununda yer alan "Boşlukla bağlantılanmaya çalıştım ama olmuyor, geri bağlantılanamıyor." sözünü alıntılamıştı.

Valerie Solanas cezai ehliyeti olmadığına karar verilerek akıl hastanesinde tedavi görmesine karşın, Ayşe Düzkan "Delilikle dehanın birbirine yakın olduğu üzerine bütün klişeleri doğrulayan bir kadın Valerie Solanas." diyerek bu deliliğe hayranlığını dile getirdi. Katılıyorum. Ti-Grace Atkinson, Valerie'nin avukatlığını yapan Florynce Kennedy, feminist bir grup olan Fear us: Feminists earning a reputation, ve 20. Yüzyıl'ın feminist bir çok kanalı Valerie Solanas'ı kadın haklarının önde gelen bir savunucusu olarak gördü.

Valerie'nin aşırıya kaçan sözlerini ve kendi tabiriyle erillere yönelik ağır yazım dilini politik değil, acımasız bir eleştiri yazısı olarak okumalıyız. Kendisi de, yazdığı yazıyı edebi bir araç olarak nitelendirmişti.

Erkek Doğrama Cemiyeti Manifestosu (SCUM)'u incelediğimizde erkeklere karşı cinsiyetçi bir yaklaşım olduğunu söyleyebiliriz. Kadınların toplum içinde örselenmesi, taciz ve şiddete maruz kalmasının sebep olduğu, iki taraflı cinsiyetçiliği alaycı bir şekilde ele almıştı Valerie Solanas.

"Eril tamamlanmamış kromozomlar serisidir. Başka bir deyişle eril eksik bir dişidir."cümleleriyle birlikte dünyanın daha güzel bir yer olabilmesi için erilin derhal dünya üzerinden silinmesi gerektiğini yazmıştı. Daha kitabın ilk sayfasında sertliğini gösteren Valerie'e bir şans verip okumaya devam ettiğimde, eril düşmanlığının erkeğin lehine uygulanan cinsel ayrımcılık sonucu oluştuğuna karar verdim.

Valerie dışının üstün özelliklere sahip olduğuna ve istese de kendini bu anlamda geliştirmek için yetersiz kalan erilin; kendi çaresizliği içinde kadınlara yeterliliğini ispatlamak adına baskı ve hakimiyet kurduğuna inanıyor. Kurduğu cümle ise şöyle:

"Tamamen benmerkezci, ilişkilendirmekten, empati kurmaktan ya da özdeşlendirmekten aciz olup engin, istilacı ve yaygın bir cinsellikle dolmuş olan eril, fiziksel olarak edilgendir. Kendi edilgenliğinden nefret eder, o yüzden de bunu kadınlara yansıtır. 'Bir erkek' olduğunu ispatlamaya koyulur."

Valerie savaş oluşumundan erili sorumlu tutuyor. Kendini ispatlama çabasının hazin bir sonucu olarak gördüğü savaş ve ölümün asıl sebebi, yoksunluklarından eksilen erilin çoğalma çabasından başka bir şey değil.

Kitaptan edindiğim çıkarımlara göre, cinselliğin, bir kadın ile bir erkeğin birlikteliğinin büyütülerek anlatılması, eril için dışiden çok daha önemli bir 'merkez' olmasının sebebi de erkekliğin eksik yanlarıdır.

Dişi üzerinde üstünlük kurmanın tek yoludur. Eril her zaman dişinin vücudunu, güzelliğini, bütünlüğünü, canlılığını, derinliğini ve bağımsızlığını kıskanır. Çünkü erilin içinde her zaman dişi olma arzusu yatar, ama bunun için yetersizdir. Dişinin de kendisi gibi yetersiz olmasını ister, fizikselliğini ve alaycı cinsellik merkeziliğini kullanarak kadını ezer, kısıtlar. Valerie'e göre dünyanın işleyişi bile bunun için özel olarak ayarlanmıştır.

Evlilik, erilin yetersizliğinden dolayı idame ettiremeyeceği hayatı kolaylaştırmak adına oluşturulmuş bir kurumdur. Valerie şu cümlelere yer verir: "En düşük bir dişinin refakati bile kendi kendine kalmaya ya da başka erkeklerin refakatine tercih edilir çünkü bu yalnızca; ona kendi yavanlığını hatırlatmaya hizmet eder."

Baba olmak ise, erilin kendi erkekliğini en rahat ispatlama yöntemidir.

Böylelikle her zaman istediği üstünlüğü kurmayı başarır ve kız çocuğuna eve para getiren kişinin kendisi olduğunu, sözünün dinlenmesi gerektiğini, kendi zihnince yarattığı ahlaki kuralların içinden çıkılmaması gerektiğini öğretir. Genellikle 'baba' figürü olarak korku aşılar. Erkek çocuğuna ise erkekliğini küçük yaşlardan itibaren hatırlatır, eğitir ve 'karı gibi ağlama' gibi sözlerle cinsiyet üstünlüğünü öğretme çabasına girer.

"Uzak ve mesafeli olarak, bilinmez ve gizemli kalmayı ve dolayısıyla korku ('saygı') yaratmayı başarır."

Dünyada para-iş sisteminin devamlılığının ve mesleklerin çoğunun bir otomat sisteme bağlanmamasının, mesai kavramının bile ana sebebi erilin yarattığı 'işe yararlılık' yanılısamasının kaybolmamasıdır.

Dişinin ahlakından, giydiği kıyafetten, yaşadığı hayattan, konuştuğu kelimedenden, ilgilendiği hobiden 'sorumlu' olan eril sık sık dişiyi kısıtlar, aşağılar, cinsel ayrımcılığın yarattığı gayri ahlaki sözleriyle dişiyi rencide eder. Bunun altında yatan sebep her zaman için kıskançlıktır.

Kendinden üstün olanı sindiremeyen erilin siniri hayatın her alanında kendini gösterir. Düşünme kabiliyeti sığdır ve kadının çok yönlülüğünden nefret ederek her şeyi cinsellik olarak algılamaya yönlülmüştür. Hemcinsleri ise bu amaçta karşılarına çıkan ezeli düşmanlarıdır. Dolayısı ile dünyadaki tüm psikolojik olan/olmayan şiddet türlerinin sebebi erilin varlığıdır ve dişi erilin baskısı altında gerçek potansiyelini ortaya koyamaz.

Bu egemenliğin derhal sonlandırılması için daima iyi şeyler yapmaya çalışan, erkeklik algısından kendini sıyıran, kadının yaşam alanına saygı duyan ve merkezini cinsellikten uzaklaştırmış erkeklerden oluşan bir Erkek Yan Örgütü oluşumu haricinde, erkeklerin derhal imha edilmesi gerektiğini düşünmektedir Valerie.

Erkekleri Doğrama Cemiyeti Manifestosu'nun türkçeye çevirisinde yer verilen fear us: feminists of earning a reputation yorumuna katılıyorum.

"Bütün erkeklerin öldürülmesini hoş görmüyoruz ancak Solanas'ın haklı olduğu birçok nokta olduğuna da inanıyoruz. Birçok kişi Valerie Solanas'ın zihinsel sağlığıyla ilgili sorunlar olduğunu düşünüyor. Buna katılıyoruz, ama manifestosunu yazdığı 1967'de buna öfkelenecek kadar akli yerindeydi. Bu manifestonun, 'kadın erkek çoğumuzun, kadın kalbinde yattığına inanmak istemediğimiz bir intikam ateşini dillendirdiği' söylenir. Katılıyoruz."

Dünyayı bizlere zehir eden zihniyetlere, nefret söylemlerine, ahlaki sığ tabulara, tacize, şiddetin her türüne tepki göstermiş Valerie. Fikirlerini politik değil, edebi açıdan ele aldığımızda bu tepkiyi de epey sevdim. Sizin de okurken bu başkaldırıyı özümseyerek Valerie'e kulak vermenizi temenni ederim.

Gamze Turanlı Bilinmeyen | Deneme

Sadece bir kez mi ölünür? Doğrudur. İnsan sadece bir kez ölür. O vakte kadar payımıza düşen hayatı yaşarız. Yaşarken de çoğunluğunu kırgınlıklarla geçiririz. Böyle devam etmeye çalışırken parça parça dökülürüz. Kimisi tekrar toparlayıp yerine koymaya çalışsa bile bir yerlerden illa sızıntılar yaşar. Bu sızıntıların sebep olduğu boşlukları ne yaparsa yapsın dolduramamanın eksikliğiyle tüm hayatı etkilenir. Ya sonra? Yavaş yavaş bir uyanış başlar. İç uyanış... Ne yani insanın içi nasıl uyanabilir ki derler kendi kendine. Ama bilinmez ki yaşanmışlıklarımızı içimize atar, orada büyütürüz.

Gözlerimiz... Hep etrafımızdadır. Kendimiz dışında her şeyi, herkesi görürüz. Kendimizin ise sadece yansımasını görürüz. Ne zaman ki içimizde büyüyenler o sızıntıların sebep olduğu boşluktan bakışlarımızı kendimize çekmeyi başarır; o zaman görürüz gerçek benlerimizi. Görenler yine bazıları diye ayrılır maalesef. Bazıları gördüğünü unutmaz ona sarılır ve onlarla yüklerini paylaşır. Ne güzel! Ama bazıları var ki gördüğünü unutuşuna devam eder. Ah ne acı! İşte şimdi hissedeceği ölüm başlar.

İç ölmeye başlar. Acı haykırışları başlar kendini tekrar göstermek için yalvaran. Yalnızlığı tadar çünkü. Tek olmadığı, güçlenip buradayım dediği halde görmezden gelinmenin verdiği acı çöküşü yaşar. O ne bilsin bunlarla baş edebilmeyi. Duygunun tanımını da adını da bilmez. İçerde yaşayan bölük pörçük sızıntılardan gelenlerle ve içe atılan kısacık anılarla doludur o. Neyin ne olduğunu bilmez ki... Beklenmeyen an gelir. Ölmüştür. İnsanın içinde bir şey mi denir bir şeyler mi; işte o tanımlanamayan şey ölmüştür. İç ölmüştür. İnsanı yavaş yavaş çürütecek şey haline gelmiştir. Ne yazık! Bilinmeyen bir öykü... Hissedilen bir ağırlık...

Sadece tek seferlik ölüme kadar içinin ölmüştüğüyle her an ölümü tadan bir hayat...

Didem Dilmen

Yazarın “Adı Yok”

Aşkın Bedeli: “Adam Bede”, çarpıcı ve gerçekçi karakterleri ile İngiliz edebiyatının en önemli eserlerinden biri kabul edilir. Hatta öyle ki, zamanın İngiltere Kraliçesi Victoria, bu romanı okumayı o kadar çok severdi ki ressam Edward Henry Corbould’dan kitaptaki sahneleri resmetmesini istemişti.

Adam Bede’nin yazarı George Eliot’un kim olduğu ilk başlarda belli değildi; hatta kurnaz birkaç kişi gazetelere gidip yazarın kendileri olduğunu iddia etmişlerdi. Oysa gerçek çok başkaydı; George Eliot aslında Mary Ann Evans’tı.

Adam Bede’nin açılışında, o dönem kadınların adlarıyla roman basılması uygun görülmediği için erkek ismi aldığından bahsedilir. Bu bilgide doğruluk payı olsa da aslında eksik, hikayenin tamamı ise çok daha çarpıcı.

“BY A LADY”

Dünya tarihinde kadın yazarlar, zaman içinde etkileyici eserleri ile gelip geçmişti, ancak kadın ve romancı kimliklerinin bir arada kullanılması nadiren mümkün oluyordu.

İngiltere’de Viktoryan Dönemi’nde kadından evlenip çocuk doğurma görevini üstlenmesi ve geri kalan hiçbir şeye önem vermemesi bekleniyordu.

Kocası William Radcliff, dönemin önemli gazetelerinden birinin ortağı ve yöneticisi olan Ann, eşinin gece geç saatlere kadar çalışıp eve gelmesini beklerken kendi yazı çalışmalarına başlamıştı. Çocukları olmayan çift, akşamları yemekten sonra Ann'ın William'a yazılarını okumasıyla vakit geçiriyordu.

Ann Radcliff'in ilk kitabı, 1789'da isimsiz yayınlamış olsa da gotik romantizmin en önemli eserlerinden biri haline geldi ve sonraki kitaplarından, o yıllarda erkek yazarların neredeyse on katından fazla telif ücreti kazanmaya başladı.

Oysa dönemin en büyük kadın romancıları, Frances Burney ve Mary Shelley de romanlarının üzerine isimlerini yazamıyorlar, isimsiz basıyorlardı.

Jane Austen'in ilk kitabı "Sense and Sensibility" 1811'de basıldığında kapağında şöyle yazıyordu:

"Roman - Bir kadın tarafından yazıldı..."

1813'te yayınlanan, efsanevi roman "Pride and Prejudice"nin iç kapağında ise "Sense and Sensibility'nin yazarından" cümlesi yer alıyordu.

Jane Austen ancak 1817'de kendi adını kullanmaya başlamıştı.

Jane Eyre'nin yayınlanmasından on yıl kadar önce, Charlotte Bronte, şiirlerini bir dosya haline getirip şair Robert Southey'e göndermiş, cevap olarak aldığı mektupta şu cümlelerle karşılaşmıştı:

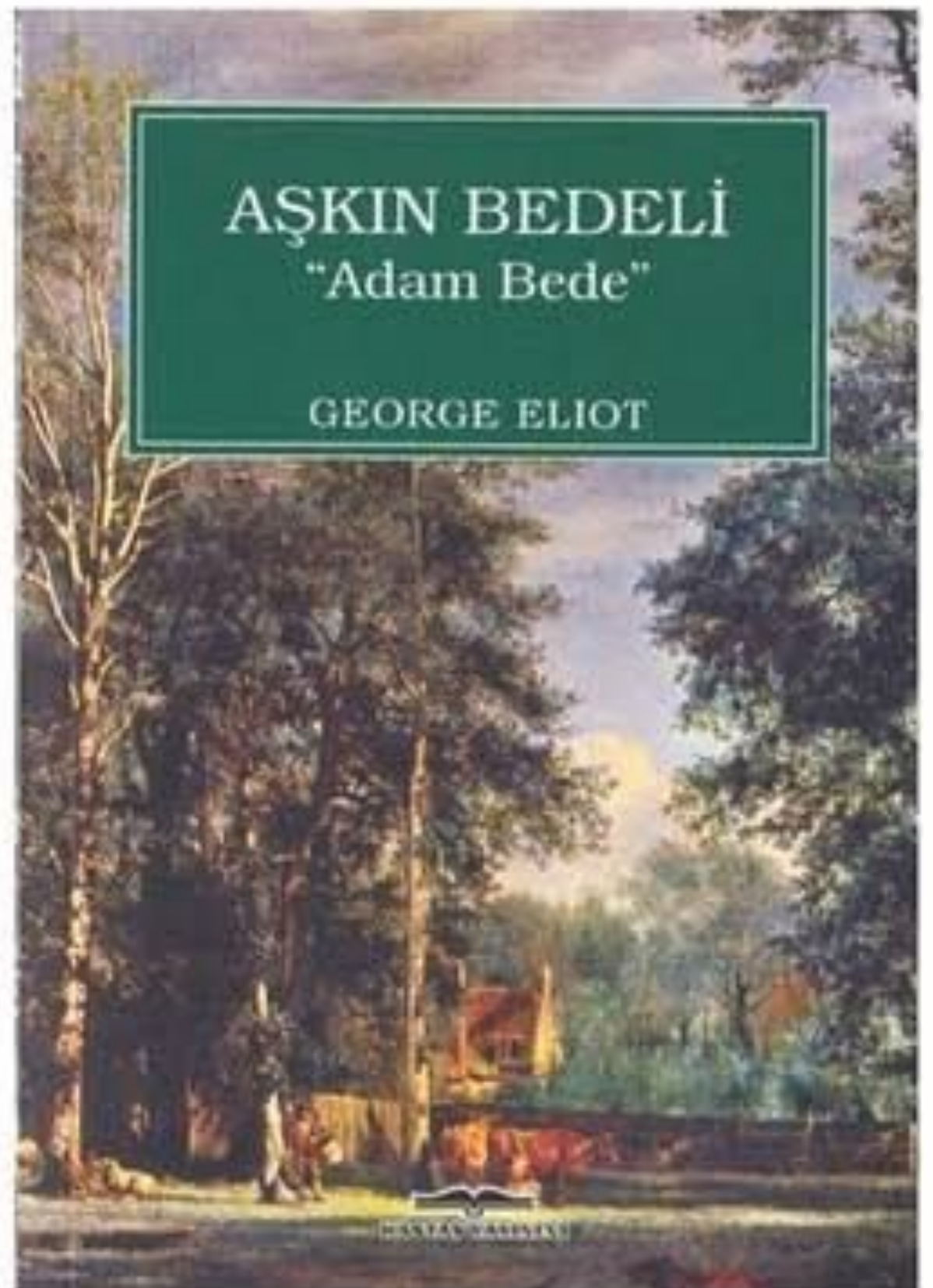
"Edebiyat bir kadının yapacağı iş olamaz, olmamalıdır. Kadın toplumsal görevlerine odaklanmalı, bunları başarmaya çalışırken de eğlenceye pek zamanı kalmamalıdır."

1846'da, Charlotte Bronte; Jane Eyre basılırken, kendisi gibi yazar olan kız kardeşleri Emily ve Anne ile birlikte kendilerine erkek isimleri seçmeyi tercih etmişlerdi:

Currer, Ellis ve Acton Bell. 1850'de, kız kardeşlerinin en önemli eserleri sayılan Agnes

Grey ve Uğultulu Tepeler'in birlikte basıldığı özel baskıya önsöz yazan Charlotte, "O zamanlar yazma ve düşünme tarzımızın 'dişil' olarak adlandırılması nedeniyle kadın yazarlara ön yargıyla bakılabileceğine dair izlenim edindik; eleştirmenlerin bazen cezalandırmak için cinsiyet silahını nasıl kullanabildiklerini biliyorduk ve kadın olduğumuzdan kimsenin şüphe etmeyeceği eril isimler seçtik." cümlesiyle anlatıyordu.

Derler ki dönemin büyük yayıncılarından biri Jane Eyre'nin yazarı Currer Bell'in erkek olmadığından şüphelenmiş ama "çok satan romanın saygınlığını korumak için" bu düşüncesini kimseye açmamış.

“KADINLARIN APTALCA ROMANLARI”

1800’lerin başında erkek isimleri ya da anonim olarak romanlarını yayınlatan kadınların birinci amacı kitapların yayınlattılması değildi; eleştirmelerin ve erkek egemen toplumun sırf kadın oldukları için önyargılı ve şiddet dolu eleştirilerinden kaçınarak eserlerini topluma sunabilmeleri idi. Ancak 1810’lara gelindiğinde eserleri okunuyor, isimleri ortaya çıkıyor ve aşırı eleştirilere birlikte mücadele ediyorlardı. En ön saftaki isim ise Radcliff’ti. “Kendisinden daha iyi kadın yazarların ortaya çıkması için adeta bir okul kurdu.” diye anlatılır. Harriet Lee ve Catherine Cuthbertson, Jane Austen gibi isimlere eserleri ve karakteri ile rol model olan Radcliff, onların gerçek yazar karakterlerinin ortaya çıkması için cesaret veriyordu, hiçbir zaman kendisini en öne atmaktan da kaçınmadı.

1850’lere gelindiğinde ortaya çıkan bu kadınlar eleştirmenlerin artan şiddetlerinin altındayken, Westminster Review gazetesinde 1856 yılında “Kadınların Aptalca Romanları” adında bir makale yazıldı. Yazarın adı yoktu, isimsiz yayınlanmıştı. Ancak içeriğine biraz dikkatli bakan, bu makalenin yazarının cinsiyetini tahmin edebilirdi.

GEORGE ELIOT

Çirkin bir kız olduğunu ve asla iyi bir evlilik yapamayacağını düşünüyordu. Kendisini okumaya vermişti, babası ise dönemin genel yaklaşımının çok ötesinde bir davranış göstererek kızını iyi eğitim alabileceği kız okullarına göndermek için para harcamaktan kaçınmıyordu.

Arbury Malikanesi’nin kahyası olan Robert Evans, yarım asır sonra Adam Bede karakteriyle kızının ilk romanında karaktere bürünecekti.

Mary Ann, dönemin aydın ve ileri görüşlü kişilerinin arasında ve Arbury Malikanesi’nin Antik Yunan eserlerine kadar uzanan hazinesinin içinde büyümüştü. Viktoryen Dönemi’nin kısıtlı ve muhafazakâr düşünce sisteminin dışına çıkabiliyordu.

İlk edebiyat çalışmaları çeviriler ve editörlüktü. Westminster Review’de yazdığı makalelerde din, inanç, sistem gibi köklü yapılara karşı çağdaş görüşlerini savundu. Ancak tüm bu yazıları anonim imza ile yayınlanıyordu.

Mary Ann Evans’ın bir diğer büyük eleştirisi ise kadının toplumdaki yeri idi. “Kadınların Aptalca Romanları” makalesi de aslında tam olarak bu hedefle yazılmıştı. Bu romanları “tuhafiye zihinler” olarak tanımlıyordu, kadın kahramanların güzel, erdemli ve zeki olduğuna dikkat çekerek karakterlerin “iyi evlilikler yaparak mutlu sona” ulaşmalarını eleştiriyordu.

Makale, bu kitaplardaki hikayelerin gerçekten çok uzakta olduğunu savunurken kadınların eğitimlerine devam etmesi için verilen mücadeleyi baltalamakla suçluyordu.

Dönemin en çok tartışılan makalelerinden biri, bir kadın tarafından kadın yazarlara yönelik ilk ciddi eleştiri olarak yazılmıştı. Sorun ise yazanın kadın olduğunu kimsenin bilmiyor olmasıydı.

Ann Mary Evans, bir süre daha kimliğini gizleyecekti; Adam Bede de George Eliot ismiyle basılacaktı.

Evans'ın erkek ismi kullanmasında, Bronte'ler gibi erkek eleştirmenlerin şiddetinden kaçınma niyeti olduğunu söylemek mümkün, ne de olsa Eliot'un romanı döneminin romantizmine karşı gerçekçiliği, zihin akışı teknikleri ve bir erkeğin karakterize edilmesiyle zamanının ötesindeydi. Bu kitabı bir kadın süzgecinden geçirmek istememişti, diğer kadın yazarların romantizm ışığından kaçıyorlardı. Bir diğer neden ise evli bir adam olan George Henry Lewes'le yaşadığı ilişkinin olası skandalını yazarlık kariyerinden uzak tutmak istemesiydi. İlk isim olarak aldığı George, hayatının aşkıydı.

ADAM BEDE

Gerçekçi natüralist edebiyatın en önemli örneklerinden biri kabul edilen Adam Bede, mutlaka okunması gereken romanlardan biri; özellikle de karakterin inşası, etrafındaki dünyanın ise o karakterin çevresinde kurgulanması açısından hayranlık uyandırıcı. Akıcı dili, karmaşıklıktan uzak cümle kurulumları ile sakin bir roman. Bir o kadar da gerçek, hayatın içinde, samimi duygulardan kurulu. Hem insanı duygular hem toplumsal hayatın bir aradalığını, zengin sınıf ile işçi sınıfının arasındaki farkların ilişkilere yansımalarını göz önüne seriyor.

Jane Austen'in kadınları, Bronte Kardeşlerin zengin karakterleri, Ann Radcliff'in gotik romantizmi ve George Eliot'un keskin gerçekçiliği, kendilerine biçilen rollere başkaldırıp kalemleri ile ölümsüzlüğü kazanmış güçlü kadınların eserlerinden yayıldı.

Romanları ve karakterleri ölümsüzleştirdi, gerçek hikayeleri ve asıl mücadeleleri ise satır aralarına sıkıştı. Oysa yazdıkları eserler kadar başkaldırıları da geleceğe ilham kaynağı olmalı...

<https://www.bl.uk/womens-rights/articles/women-authors-and-anonymity>

<https://www.bl.uk/collection-items/silly-novels-by-lady-novelists-essay-by-george-eliot>

Aşkın Bedeli: "Adam Bede", George Eliot, Kastaş Yayınevi 1. Baskı, 2003

Terk edilmiş ıssız ve harabe bir evde,
Alnında çatık bir ekseriyetle,
Devasa bir ayna var.
Çıktığı yolu ezbere bilmez adamın hâli,
Geldiği bağ köşesinden haricen,
Bir fiil muzdarip yüreğinden.
Kalabalıklarda koşturan koşturana öfkeli,
Manzara arayışında sürmeli gözler,
Kâinatın kolları örülü üstünde.
Nefes alacak bir penceresi olmayan dilsiz,
Yüreği arsız,
Oldu olası işsiz,
Sırtı acıya meftun,
Sisli bir insan.
Bir merhabaya tövbeli aklı ile salim,
Aşkı ile sakın,
Sabrı ile âlim.
Dağları bulutlara örülü resim kokan bahçeler,
Şayet ramak kalmış ki hasret ona,
Sorsalar ne yanına kalır külfeti, her şeyi.
Yüreğini yıktılar ama,
Katili belli değil ana.
Sana yazılırken eskisinden daha acımasızca kalemler,
Elleri terli,
Dişleri sıska,
Derdini yazar da,
Anlayanı yoktur belki.
Affet gözlerinde açarken mevsim haberleri,
Beşiği taze şu canın,
Hakkını söyle ki bitsin bu yargısı.
Bekle!
Caddelerde geçiş içerisinde savrulurken arabalar,
Sandığım her korkuyu gaspet.
Uzun zaman içerisinde şerefli bir ayrılık tat,
Gönlünü gördüğüne sayıklat,
Asla kendinden vazgeçme.
Sen fikri ayyuka çıkmış yokluk,
Sen bizi eskiten korku,
Sen kimse duymasa da olan,
Aşığın yolu.
Anladım ve sustum,
Çünkü konuşursam,
Hepimiz ağlarız,
Ve sen o zaman da kaçarsın.

**Marina Abramović:
The Artist is Present (2012/ Belgesel Film)
Handan Kılıç**

Eski Yugoslavya'da komünist rejimde büyümüş bir kadın olan Marina Abramović'in, hayatına ve sanatının olgunluk dönemine tanıklık ettiren bir belgesel filminden bahsetmek istiyorum.

Bu yapım dünyanın en çılgın performans gösterilerini yapan, sınırsızlığı ile tanınan sanatçının şu sözleriyle başlıyor: "İnsanlar kırk yıldır deli olduğumu düşünüyorlar, ciddiye alınmak uzun zaman alıyor."

Bu cümle her sanatçıya motivasyon kaynağı olabilecek, bildiği yolda ilerleyenlerin elbet bir gün fark yaratacağını hatırlatan bir motto olabilir. Sanatçı hayatı boyunca, seyirciye meydan okuyan, insan doğasını ortaya çıkaran performanslar sergilerken modern sanatın konusu olan bedenini kullanıyor.

Dünyada ses getiren çalışmalarından ilki "Bana her şeyi yapabilirsin" adlı performans çalışması 1974 yılında Amsterdam'da gerçekleşiyor. İnsanın vahşiliğini ispatlayan bu gösteride çeşitli işkence aletlerinin sergilendiği bir masanın yanında duran sanatçı, bunların kullanılmasına izin verildiğinde bir sanat sergisini izlemeye gelen bilinç düzeyindeki insanların bile nasıl canavarca hislerle davrandıklarını gösteriyor. Yapılanlara karşı gelmeyen bir kadına acı vermekten çekinmeyen "Sokaktaki/Normal insan"ları görünce irkiliyoruz.

Bu çalışmalarda hep çıplak vücudunu kullanan ve dolayısıyla sürekli yaraları olan kadının halinden etkilenen ve kendisi de bir sanatçı olan Ulay, yaralarına merhem sürerek iyileşmesine yardım edince 1975'te ilişkileri başlıyor. 1976'da ilk eşinden boşanan Marina, tam on iki yıl, yani 1988 yılına kadar filmlere konu olacak derinlikte bir aşk yaşadığı Ulay ile Çin Seddinde bir performans sergileyerek orada evlenmek istiyor.

Ama çok bilinmeyenli bir denklem olan hayat, performans sanatlarının ustası olan kadına bambaşka bir sürpriz hazırlıyor. Çin Hükümeti sekiz yıl boyunca performans için gerekli izinleri vermiyor. Bir gün bekledikleri o iznin haberi geliyor ama ikilinin “Ufak” dedikleri bir sorunları var. Ulay, büyük aşkını kendilerine Çin’de tercümanlık yapan kadınla aldatmış ve beraber olduğu kadın hamile.

Marina, insanlık halleri üzerine sanat yapan, insanı seven büyük bir sanatçı ve yaratımın mucizesi olan yeni bir insanın dünyaya gelişinde çocuğun babası ile olması gerektiğine inanıyor. Büyük bir fedakârlık yaparak aşkından vazgeçiyor. Ama birbirlerine uzun yıllar tutku ile bağlı bu çift kendilerine yaraşır bir karar alıyor. “Her ayrılık vedayı hak eder.” diyerek altı bin kilometre uzunluğundaki Çin Seddinin iki ayrı ucundan birbirlerine doğru yürümeye başlıyorlar ve iki buçuk ay sonra buluştukları noktada vedalaşıp ayrılıyorlar.

“Neye niyet neye kısmet” dedikleri bu olsa gerek: Evlenmeyi istedikleri yerde ayrılmak... Ulay o kadınla evleniyor, Marina tek başına performanslarına devam ediyor. Belki de uzun zaman onda “Tutuklu kalıyor” ama ne de olsa hayat yalnız yürünen bir yol. Kimse kimseye sonuna kadar eşlik edemiyor.

Ulay ise aşklarını bu belgesel filmde şöyle anlatıyor: “Amsterdam’da yere oturmuş sırtı dönük bir şekilde çıplak sırtını kırbaçlayarak performans sergiliyordu. O an çok etkilendim bir yandan da bu olamaz dedim, onu iyileştirmek istedim. Merhemi sürdüğüm esnada aramızda güçlü bir bağ kuruldu. Adeta ikiz ruh gibi birbirimizi hissettik. On iki yıl dünyanın çeşitli yerlerinde performans gösterileri yaptık ve küçücük bir minibüste yaşayarak fatura ödeme derdinden kurtulduk. O zamanlar sanatçı olmak fakirlikle eşdeğeri. Böylece sanatımızdan ödün vermeden devam edebildik. Çok çalışkandı, hiç yorulmuyordu. Ben ise ona göre tembeldim. Ondan ayrıldıktan sonra sanat çalışmalarını bıraktım. Yerleşik düzene geçtim. Şimdi de bir çiftçi gibi görünüyorum.”

Burada bir parantez açarak ilişkilerindeki dinamiklere dair birkaç noktaya değinmek istiyorum: Bağlı olmak, bağımlı olmak hep tartışılan, bağlılık idealleştirilirken bağımlılık kınanan bir olgu. Oysa birçok ilişki patoloji barındırır. Bunu anlamak için Sezen Aksu parçalarını dinlemek kâfidir. Akli başında yaşanacak bir şey değildir aşk.

Ya da aşk sandıklarımız hep bir eksiğin yeri dolsun diyedir. Bireyler, anne ve babalarından alamadıkları ya da alırken çeşitli sebeplerle kesilen, yarım kalan, eksikliğini hissettikleri ilgi ve sevginin peşinde bir ömür geçirirler.

Bu yolda birçok kalbe girer çıkar, her ne kadar "Uzak benden aşk uzak artık" deseler de kilidine uyacak anahtarı aramakta ısrarcı olurlar. Ama sonra bir gün bulsalar da vazgeçmek zorunda kalır "Mutlu ol sevgilim, ben olmasam da yanında hayat gülsün sana, günahın boynunda ağlayan bir çift göz bıraktın arkanda" derken bile çelişkiye düşer, "Git, git, gitme dur yalan söyledim, daha şimdiden deliler gibi özledim" diyerek oldukları yerde mırıldanırlar acıtan, kanatan şarkıları. "Ah bu şarkıların gözü kör olsun" diye sitem yollarken "Gel gönlümü yerden yere vurma güzel ne olursun" diye de eklerler. Aslında "İyiyim"lerin arkasında nice acılar saklıdır da kimse nasıl olduğunuzu gerçekten sormadığından her şey içte yaşanan bir fırtına olarak kalır.

Zira Marina da İtalya'da bir ödül gecesinde yaptığı konuşmada manifestosunu ilan eder ve orada bile aşk acısını sergiler:

"Bir sanatçı kendine ve başkalarına yalan söylememelidir.

Bir sanatçı başkalarından çalmamalıdır.

Bir sanatçı kendini sanat piyasasına adamamalıdır.

Bir sanatçı birini öldürmemelidir.

Bir sanatçı kendini putlaştırmamalıdır.

Bir sanatçı aşk hayatıyla iç içe olmalıdır.

Bir sanatçı başka bir sanatçıya âşık olmaktan kaçınmalıdır.

Bir sanatçı başka bir sanatçıya âşık olmaktan kaçınmalıdır.

Bir sanatçı başka bir sanatçıya âşık olmaktan kaçınmalıdır."

Derin aşk yaralarının sanatın doğumunda etkili olduğu bilinen bir gerçektir. Dünyanın en cesur gösterilerini yapmış bir asi, üzerine kurulmuş her baskıya karşı durmuş bir kadın olarak yetmiş yılın muhasebesini yapan Marina, hayatını evrelere ayırıp doğrusu yanlışı, aşkları ve pişmanlıklarını tıpkı performanslarında olduğu gibi tüm çıplaklığı ile belgesel filmde sonra kitabında da yazıyor.

Kendinde olmayanı ararken insan, tabi ki travmaları üzerinden hareket eder. Sonuç her aşk patolojiktir. İki kişinin arasında ne yaşandı ne yaşanmadı kimse bilmez ama biraz tahmin yürütsek de ele aldığımız belgeselde detaylı bir şekilde yaşamlarına mercek tutulan, birçok röportaja da konu olan bu aşktan kendimize ders çıkarsak fena olmaz.

Marina Abramovic baskıların yoğun olduğu bir dönemde çok da sevgi ve ilgi görmeden büyümüş, baskılara karşı duruş olarak sanatı seçmiş özgür ruhlu bir kadın. Sanki bir yanı her şeye karşı durmak istiyor ama bir yandan da kendine işkence yapılmasına müsaade edecek kadar bilinçdışı yaralı.

Bu belgesele konu olan performans fikrini sanat yönetmenine açtığı anda, bunun bir intihar girişimi olacağı uyarısını alsa da devam etmek istiyor. Neden giderek artan zorlukta işler yaptığını bilmediğini, geçmişe yönelik işlerde yapıp bugün sadece onların meyvesini yiyeceği zevkli zamanlar geçirebilecek durumda olduğunu ama altmış üç yaşında bile hala performans sergileme gücünü görmek istediğini söylüyor. Hemen arkasından ebeveynlerinden bahseden sanatçı Yugoslavya'da ulusal kahraman ilan edilen ebeveynleri tarafından evde nefret ettiği derecede katı bir disipline maruz kalarak büyüdüğünü anlatıyor. "Asker olmak için yetiştirilmiştim. Çocukken dahi annem gecenin bir yarısında uyurken çarşafı buruşturduğum diye uyandırıp düzelttirirdi, öyle bir delilik, hiç sevgi yoktu. Annem bana hiç sarılıp öpmedi. Yıllar sonra bunun nedenini sorduğunda elbette şımarmaman için demişti. Ailem çok meşguldü, politize olmuşlardı, bana vakitleri yoktu. Anneannem ise kiliseye giden, merhametli, bana sevgi veren bir kadındı. İkisinin karışımıyla büyüdüm komünist disiplin ve manevi tatmin ve beni ben yapan dabu birleşim." diyor.

Marina'nın insanların kötülüğünü, duyarsızlığını gösterirken kullandığı yöntemler de patolojik ama sanatın olduğu her yerde çılgınlık da bulunduğundan kabul ediyoruz kimsenin cesaret edemeyeceği şeyleri deneyen bu insanı. Bütün gençliği boyunca bedeninden nefret ettiğini söyleyen sanatçı onu çırılçıplak performanslarda sergileyerek başka gözlerden onay aradı ve buldu belki ama bunu ileri yaşlarına kadar kendinde hissedemediğini, ne zaman kendi ile aşk yaşamaya başladı ancak o zaman bedenini de sevdiğini itiraf ediyor. Belki o da tüm kadınlar gibi tek kalıba sokulmak istendikçe, özünden uzaklaşmasına sebep olan eril düşüncenin iktidarına onların dediklerine karşı gelerek direniyor. Bir yandan da seçtiği performanslarla farkında olmadan kendini eril dilin kendisine layık göreceğini düşündüğü şekillerde cezalandırıyor. Her gösterisine "Bu sefer öleceğim" diyerek çıkan kadın hem bir meydan okumanın hem de kendini yok etmenin yollarını aynı yerde arıyor. Kendinden soyundukça karşılaştığı benliği ile var oluşunu kutluyor. Bu esnada hayatına değip geçenler olduğu gibi uzun yıllar eşlik edenler de oluyor. Ulay da onlardan biri, belki en derini.

Gerçek bir sanatçı olan Marina mazoşist yanı ile bağlı olduğu sanatının yanında Ulay'a da bir bağımlılık geliştiriyor. Önce rakibi iken birlikte bütün olmayı başarıyorlar. Bunda ikisinin de muhteşem insanlar olması değil etkili olan. Bilakis marazi bir ilişki, biri bağımlılık düzeyi yüksek mazoşist, tutkulu, çılgın bir kadın diğeri de muhtemelen bu denklemin ihtiyacına cevap veren X kişisi. Adının Ulay olması bir denk geliş. Bir bağımlının aynasında kendini gören, bundan doyum sağlayan narsistik, kendine aşık bir adam. Ve ne zaman Marina ya da onun gibi kadınlar asıl aşkı yaşadığı sanata/çocuğa/hayata ve benzeri konulara daha fazla zaman ve enerji ayırıp, sevgisine alıştığı adamın egosunu beslemeyi bıraktığında, emmeye alışık ilişkinin tarafı yeni arayışlara giriyordur. Tabi burada kadın/erkek taraflar değişebilir, narsist bir kadın bağımlılık geliştiren bir adamla oyuncak gibi oynayabilir. Dışarıdan sağlıklı olduğu apaçık görülen bu ilişkilerde taraflar istediğini aldığı sürece sorun çıkmaz. Ama biri değişirse dengeler alt üst olur.

Aslında bütün uyumlu ilişkiler böyledir. Marazlı insanların birbirine iyi gelmesine mutlu aşk diyoruz ama aslında "Mutlu aşk yoktur" diyen Aragon da haklıdır. Galiba yer yüzündeki insan sayısınca aşk var. Birliktelikler kadar ilişki çeşidi ve iyileşmeyi beraber seçmeyince ayrılıkla neticelenen sonlar...

Ulay, Marina ile sevgili, arkadaş, performans sanatçısıydık, hepsi bir arada ve aşkımız hepsinin üzerindeydi. Bir bedende birbirine bağlı ikizler gibiydik diye anlatıyor ama Marina'nın sınırsızlığının onu yorduğundan da dem vuruyor.

Marina, "Onu gerçekten sevdim, kendimden bile çok severdim ve sonsuza kadar sürecektim zannettim. Ama ayrıldık. Hayatımın en kötü dönemini yaşadım ve günlüğüme şöyle yazdım: "Kırk yaşındayım. Şişmanım, arzulanmıyorum. Tanrım hem sevdiğim adamı hem de işimi kaybettim, kocaman bir boşluk." "Bir zaman böyle geçti ama sonra kalkıp Paris'e gittim. Orada tasarımcılardan yeni kıyafetler aldım. Bu bana o kadar iyi hissettirdi ki, neden arzulanmayan, istenmeyen birisi olacaktım ki diye düşündüm. O vakit anladım ki ben modayı seviyorum gizli bir tutku gibiydi ve sahnelere, kostümlerle tiyatro üzerinden geri döndüm" diyerek zor zamanlar geçirse de yansa da küllerinden yeniden doğduğunu anlatıyor.

Ulay ise ayrılmamız bile bir başlangıç gibiydi diyor. Yıllar sonra büyük bir aşk yaşadığı adamı tepkisizce oturarak performans sergilerken karşısında gördüğünde Marina, gözyaşlarının süzülmesine engel olamıyor. Birkaç dakika boyunca gözünden akan damlalarda o dupduru duyguyu, Ulay'ın yüzündeki özü, kadını gördüğünde gözlerinde beliren ışıltı izlenmeye değer. Ve masaya uzanıp ellerini sıkı sıkı tutuyor adamın. Bu belgeseli seyretmemiş olsanız bile bu sahneyi mutlaka görmüşsünüzdür.

Aşkın erkek için ara sıra özlenen, hatasıyla kusuruyla kabul isteyen uzak bir anı, kadın için ise her ne kadar yoluna devam edip başarılı bir hayat yaşasa da kalbinde derin bir yara bıraktığı gerçeği ile yüzleştiğim görüntülerden biridir.

Şimdi bu performansın yani belgeselin detaylarına geçelim:

Marina, her zaman insana, acıya, cinsiyetçiliğe, ayrımcılığa yönelik işler yapan bir sanatçı olarak 2010 yılında Amerika'da tam üç ay süren bir performansta, boş bir stüdyoda dört tarafından ışıklarla aydınlatılmış, film seti gibi tasarlanmış sanat merkezinde bir sandalyede oturuyor. Altı gün boyunca, günde yedi buçuk saat ziyaretine gelen insanlarla karşılıklı oturup gözlerinin içine bakıyor. Bu belgesel filmde işte bu çalışmanın detaylı hikayesi. Projede şimdiye kadar gerçekleştirdiği performanslar otuz kişilik genç sanatçı grubuyla tekrar canlandırılıyor. Birlikte çalıştığı bu insanları seçtikten sonra kendi evinde bir tür inzivaya çekilen sanatçı, onlara ruhen güçlendiklerinde bedeninin acıları hissetmesinin azalacağını anlatıyor. Bu kamp için cep telefonlarını toplarken (Bundan on bir yıl önce) üç gün boyunca özgür olacaksınız diyerek günümüzün esaretine de gönderme yapıyor.

Sanatçı ve izleyici arasında direk bir diyalog gibi ruhani açılımlar olmadan hiçbir performansın gerçekleşmeyeceğini anlatıyor. Üç gün boyunca aç duran, suyun arındırıcı gücünden faydalanan, teknolojiden uzak bir ormanda, ağaçlara sarılıp onlarla bağ kurarak, doğayı hissederek zaafalarını aşmaya ve dünya ile bağlarını hissetmeyi deneyimletiyor.

Bu son gösteriyi hazırlayan sanat yönetmeni aynı zamanda eski eşi ve hayranı. Ondan bahsederken gözleri parlayan adam, "Bu kadın bana âşık oldu duygusunda uzun süre gururla yaşadım ama sonra onun dünyaya âşık bir sanatçı olduğunu fark ettim" diyor.

Marina Abramoviç ise sık sık "Önemli olan hangi sanatı icra ediyor olduğunuz değil hangi bakış açısıyla o sanatı üretiyor olduğunuzdur, performans sadece ruhsal durumunuza ilgilidir" diyerek sanata dikkatleri çekiyor.

Üç ay süreyle kıpırdamadan oturup insanlarla göz göze bakmanın zorluğunu şöyle anlatıyor: "Orada dağ gibi olmalı. Üç ay boyunca bunu yaparsanız o performans gerçeğe döner, insanlar asıl zor olan şeyin hiçliğe yakın bir iş üretmek olduğunu anlamıyorlar. Tüm bedenini ele geçiriyor. Çünkü arkasına saklanacak hiçbir şey yok, bir eşya yok. Sadece sen varsın ve enerjinden güç almak zorundasın."

Bir de olaya karşıdan bakalım: Bu zorlu performansı izlemeye gelenler aylarca uzun kuyruklar oluşturup içeri girmenin mücadelesini veriyorlar. Marina'nın tepkisiz bir şekilde öylece oturmasını gözünün içine bakmasını çok etkileyici buluyorlar. Kimisi gözgöze bakarken ağlamaya başlıyor kimisi orada olmaya katlanamadım diyerek derhal kalkıyor.

Marina'nın performanslarda çektiği acılara dair söyledikleri de şöyle:

“Canım yanıyordu ama acı çekmek sır tutmak gibidir acının kapısını araladığınızda başka bir algıya doğru harekete geçersiniz. Güzellik, koşulsuz sevgi, bedeninizle çevreniz arasında bir sınır olmadığını hissetmeye başlarsınız.Sonrasında ise bedeninizin kusursuz uyumunu, hafifliğinizi fark edersiniz. Kutsal bir duygu gibi, açıklayamıyorum.Diğerlerini düşünmeye iten de bu duygu oluyor. Performans tamamen ruhani durumunuzla alakalıdır bu yüzden güçlü olmak zorundasınız. Bu esnada karşılarında oturan ben olmaktan çıkıyor ruhlarının aynası oluyor.O yüzden insanlar bende ne görüyorsa kendilerinde o duyguyu yaşıyorlar. Halk köpek gibidir güvensizliği, korkuyu, ruhen orada olmadığını hissedebilir. Asıl sorun sanatçıyı ve izleyiciyi nasıl aynı psikolojiye taşıyacağınız.”

Uzmanların Marina hakkındaki yorumu ise şöyle:“Çocukluğundan getirdiği bir durum var, sevilmeyi, ihtiyaç duyulan olmayı arzuluyor, seyirciyi kendini saran hava gibi kullanmayı seviyor onun benzini bu, sanat için, izleyiciler için yaşıyor.”

Verdiği bir röportajda şöhretin başını döndürüp döndürmediğini soran gazeteciye "Yirmi beşimde şöhret olsaydım belki durum değişirdi. Aman canım, ellisinden, altmışından sonra gelen şanı şöhreti kim ne yapsın... Değişecek halim mi kalmış? Altmışından sonra ünlü olmak angaryadan başka bir şey değil. Woody Allen'ın dediği gibi: "Doğru. Bugün bir yıldırım. Yarınsa koca bir kara delik" diye cevaplayan kadın kendini hiçbir yere ait hissetmediğini de şöyle ifade etmiş: "Amerikan değilim. Sırp değilim. Hollandalı değilim. Ben kimseyim. Göçmenim. Benim memleketim dünya. Ülkelere, bölgeleri ayrılmamış, tek başına kocaman bir memleket olan dünya."Bu arada sanatçının büyük annesi de Türk imiş.

Neredeyse gençliğindeki bütün performanslarını çıplak beden üzerinden yapan sanatçının kendini aşma, sadece bedenden ibaret olmadığını fark etme, ruhunu güçlendirdiğinde vücuduna yapılan baskıları, cinsiyetçi ayrımcılığı protesto ettiği gösterileri insana insanı birebir örnek üzerinden anlatmada çok başarılı. Kanı aksa da ses çıkarmayışı, şımarmasın diyen bir disiplinin sonucu. Bunca acı veren performanslar ile bir şeyleri protesto ederken sevgisiz bir evde büyümenin insanda açtığı yaranın kapanmaz olduğunu da gösteriyor.

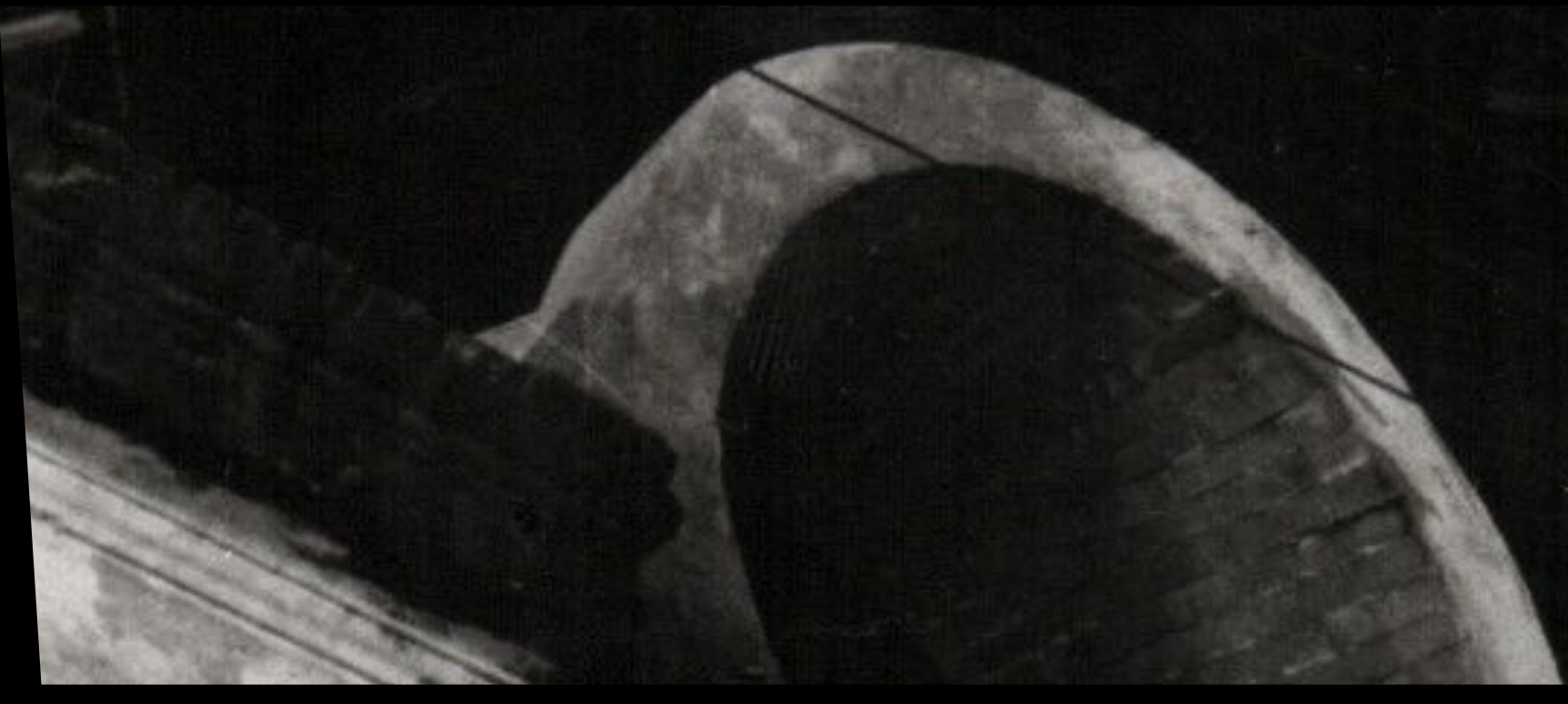
Hasılı kelam, daha iyi bir dünya için kendimizden başlayarak insanı sevelim, sevilelim, dünya kimseye kalmıyor.

Yusuf Doğan
Kayboluş | şiir

Yaşam; kirli aklımın eseri.
Hızlı, bulanık ve titreyen ışıkların gölgesi.
Takılmış, yıpranmış yalnızlığın esiri.
Umudun, m¼cadelenin ve cesaretin heybesi.

Barış Bozdağı

Öykü

Rüya

“İşte, halimiz bu Doktor Bey,” dedi yaşlı kadın; yorgun, ağıtli bir sesle... Yaşlı kadın, tombuldu. Ak gerdanı, civık hamur gibi üst üste birikmişti. Suratı kızarıp sık sık terliyordu. Koyu yeşil fistanı, kırmızı minik çiçeklerle bezeliydi. Üzerine kırçilli, kahverengi bir yelek geçirmişti. Sadece üstten tek düğmesi ilikliydi. Sarkan göğüsleri göbeğinde birikmişti. Sürekli oflayıp pufluyor, dizlerini ovuyor, her nefes alıp verişinde sanki yokuş tırmanıyor, ciğerleri hırıldıyordu.

“Getir kızım getir,” dedi ihtiyar adam. “Buraya koy, baş ucuma.” Ahladı uzun uzun.

İhtiyar adam, lokma lokma koparılmış, eprimiş, bir ucuna hafif ateş değmiş, yerle bir olmuş süngerden yer yatağının üzerinde yatıyordu. Gözleri tavana dikiliydi. Damarları belirginleşmiş kırışık elini mütemadiyen kaldırıp üzerine biriken sinekleri kovuyor; geniş, kuru ağzını şapırdatıyordu. Göz kapakları sürekli yarı kapalıydı. Kısa, gri saçları yağlanmış, derisine yapışmıştı. Üzerine, kahverengi, birkaç noktasını farelerin kemirdiği bir battaniye atılmıştı.

Dar, taş bir odadaydık. Oda, insan eti ve ter kokuyordu. Toprak tavanda koşturan, ciyaklayan farelerin seslerini işitebiliyordum. Odanın köşesinde iri bir televizyon, kırık, kemik rengi bir konsolun üzerinde bön bön bakıyordu bize. Üzerine bir motif, motifin üzerine de bir vazo dolusu naylondan pembeli, kırmızılı soluk çiçekler konmuştu. Ak duvarlara, yan yana birkaç siyah beyaz ihtiyar fotoğrafı asılmıştı. Karşı duvarda da işlemeli, beyaz bir çantanın içine konulmuş, kelam-ı kadim asılıydı.

“Ne zamandır böyle?” diye sordum yaşlı kadına. Bu sırada genç kız, babasının başının dibine su dolu bardağı bıraktı.

“Bir yıl dokuz ay oldu,” dedi. Dizlerine vurdu. Ardından yumruğunu göğsüne çarptı. Kızından bir bardak su istedi, “Dilim damağım kurudu.” diyerek. Dizlerine bir daha vurdu.

Yazmalı kızın suratı kiraz gibi küçüktü, yüzü hafif sivriydi. Yazmasını arkada topladığı saçlarının altında bağlamıştı. Başından bir tutam kakül sarkıyordu.

Ben de bir bardak su rica ettim. Kız salına salına odadan çıktı. İçerisi epey bir sıcaktı. Pencere açıktı fakat sıcak hava doluyordu odaya. “Daha önce doktora gösterdiniz mi?”

“Hayır, ne göstermesi, yerinden kalkıyor mu ki götürüp gösterelim? Ölürüm de yataktan kalkmam diyor. Başımıza bu da gelecekti demek...” İhtiyara dönüp, “Amca, ne görüyorsun?” diye sordum. Sadece göğsü inip kalkıyor, ses çıkarmıyordu.

“Konuşmaz,” dedi kadın. “Konuşmaz.” Dizlerine bir daha vurdu. Dizlerine vururken öne eğiliyor, tekrar doğruluyordu. “Bu sene ekimizi de biçemedik... O köprüden imkanı yok geçemem diyor... Hasta da değil... Bir defa öksürdüğünü görmedim. Yemeğini yiyor, suyunu içiyor, buradan kalkıp helaya gidiyor, ondan öte hiçbir yere gitmem diyor. Ben de gittim, bir komşuya yalvarıp yakardım da o gitti; ekimizi biçti, getirdi. Tonla parayı da komşuya verdik. Zarar ettik,” dedi. Başını sağa sola sallayıp dizlerine şiddetle bir daha vurdu. Acı acı inledi. İnleyişi ağıt gibi yükseldi.

Kiraz yüzlü kız, kırtarak odaya girdi. Buz gibi suyu elime tutuşturdu. Bardağın buğulanan kenarlarından damla damla su dökülüyor, elimi ıslatıyordu. Teşekkür edip tek seferde diktim. Boş bardağı o tombul, beyaz ellere tekrar bıraktım. Hafif gülümsedi. Uzaklaşıp odadan çıktı. Bir rüyadan uyanır gibi yaşlı adama yüzümü çevirdim. “Amca, hadi anlat. Ne gördün?” diye sordum.

Yaşlı kadın sinirlenerek kocasının yağlı yastığını sarstı. “Kalk anlat,” diye bağırdı. “Kör olasıca... Bizi köye rezil ettin rezil. Bütün köy; korkuyor, dışarı çıkamıyor, delirmiş diye sabahtan akşama kadar dedikodu yapıyor. Utan, utan biraz! Kalk da ne olduğunu, ne gördüğünü anlat Doktor Bey’e...” dedi. Hüngürdedi. Dizlerini tekrar yumrukladı. “Kurbanın olayım doktor,” dedi. “Kocamı iyileştir. Son paramızı da sana vereceğiz. Gidecek, derdimizi anlatacak başka kimsemiz yok.” Kadın hüngürdeyince başı iyice sarsılan ihtiyar adam, yavaş yavaş doğruldu.

Yere otura otura ayaklarım uyuşmuştu. Ayağa kalktım. Pencereye doğru yürüdüm. Kadının sesi kısılıyor, ince ince yükseliyordu. Halıların altındaki toprak zemin, küçük küçük çukurlar ve yumrularla doluydu. Kadın fistanının eteğini kaldırdı, bir iki defa sümküdü. Pencereden bakarak, “Uzan amca, uzan.” dedim. “Yorulma.” Bu sözümle küt diye tekrar başını yastığa koydu. Gözlerini tavana çevirdi. “Ne gördüğünü şimdi anlat,” dedim. İhtiyar dibindeki yarısı suyla dolu bardağı içti. Balgamını söktü. Alnındaki teri sildi. Yavaş yavaş ses vermeye başladı. “Doktor Bey,” dedi. Suratı sarardı. Hırıltılı, kısık, korkak bir sesle devam etti. “Köprüden yavaş yavaş geçiyorum, sonra bir duvarın önünde bekliyorum.” Bir noktaya sabitlediği gözleri gittikçe irileşiyor, sırtından ürpertiler geçiyordu. “Duvara dayalı bir merdiven var, ona tırmanıyorum. Diğer tarafına atlıyorum duvarın. Sonra kötü bir şeyler oluyor, uyanıyorum... Hatırlayamıyorum.”

Yaşlı kadın, “Daha önce bana tek kelime anlatmamıştı,” diye haykırdı.

“Amca,” dedim. “Bu bir rüya. Herkes rüya görür.”

“Doktor Bey,” dedi hararetle. “Üst üste kaç defadır görüyorum.”

“Tamam,” dedim. Saatime baktım. İkiyi gösteriyordu. “Gözlerini kapat şimdi. O anı düşün. Oraya gittiğini hayal et.”

“Neredesin?”

“Köprüünün üzerindeyim.”

“Tamam. Şimdi yürü, o duvara doğru git. Merdivene yavaş yavaş tırman.”

“Tırmandım.”

“Ne görüyorsun.”

“Ağaçlar... dere...”

“Tamam. Şimdi tıpkı rüyanda gördüğün gibi duvardan atla, diğer tarafa geç. Bunlar daha önce gördüğün şeyler değil mi?”

“Evet.”

“Gözlerini aç. İşte, o köprüden geçip merdiveni tırmandıktan sonra göreceğin şeyler bunlar amca.”

İhtiyarın az da olsa yüzüne renk gelmiş, korkusu hafiflemişti.

Yaşlı kadına, “Merdiveniniz var mı?” diye sordum.

“Var, ahırda...” dedi. Salona başını çevirip “Git merdiveni getir!” diye bağırdı.

“Tamam,” diye ses verdi kız.

“Ne yapacaksınız merdiveni?” diye sordu. Yarı meraklı bir sesle.

“Köprüye gideceğiz,” dedim. Dediğim an ihtiyarın gözleri ardına kadar açıldı. Rengi uçtu. İdam haberini almıştı sanki.

“Doktor...” diye inledi ihtiyar. Sızılı, titrek, kısık bir sesle. Devamını getiremedi. Sağına soluna bakıyor kaçacak bir yer arıyordu sanki. Battaniyenin ucundan tutup sıkıyor, sivri çenesine kadar çekiyordu.

Yaşlı kadın, kocasının başının dibine iyice yanaşarak onu ikna etmeye başladı. Birden dışardan ince bir ses yükseldi. “Getirdim!” diye bağıyordu kız.

Yaşlı kadın kocasını yatakta zorla giydirdiyordu. İhtiyar, çaresiz, yalvaran bakışlarla bana bakıyordu. Beni rahat bırakın diye aklından geçiriyordu.

“Gelin,” dedim. “Size bir şey olmayacak. Söz veriyorum.” İhtiyar yeni ayaklanan bir çocuk gibi yavaş yavaş kalktı. Aylardır doğru düzgün yürümediği belliydi. Bacakları inceikti. Bir deri bir kemik kalmıştı.

“Sağlığınıza kavuşacaksınız az kaldı,” diyerek kolundan tuttum.

Yaşlı kadın, “Allah razı olsun,” diye inledi. Kocasının diğer kolundan tuttu.

Balkondaki merdiveni aldım. İhtiyarın, merdiveni görünce heyecanlandığı, hatta korktuğu yüzünden okunuyordu. Köprü onbeş yirmi metre

uzağımızdaydı. Köyü ikiye bölen derenin altından şarıl şarıl sular akıyordu.

Yaşlı kadın, ayakkabılarını giydirdi. Kızı iyice tembihleyip evi teslim etti. Yola

çıktık. Köprünün ağzına vardığımızda akşam ezanı okunuyordu. Bazı köylüler balkonlardan, pencerelerden bizi gözetliyordu merakla. “Korkma,” dedim. Bir

müddet bekledik. Yaşlı adam köprüye adımını atmıyordu. Karısı, benden önce birkaç tehdit eden ikna edici cümle sarf etti. Nihayet, “Bismillah,” dedi. İlk

titrek adımını attı. Hala kollarından tutuyorduk. Köprüyü yavaş yavaş geçmeye başladık. “Bak,” dedim. “Bir şey olmadı amca. O bir rüyaydı. Sadece bir rüya...”

Yaşlı kadın da beni destekledi. “Rüya tabii rüya, şeytani vesveseler.”

Heyecanlanan yaşlı adam yutkundü. Korkusunu belli etmemek için hafifçe gülümseyip tilki gibi gözlerimizin içine baktı.

Köprüyü adım adım geçiyorduk. Rüzgar serin serin esiyordu. Köprünün yarısını geçince “Amca,” dedim. “Bu merdiven tam olarak neredeydi? Rüyanı hatırlıyor musun?”

Biraz düşündükten sonra, “Şurada,” dedi. Başıyla işaret etti. “Şuradaydı.”

Merdiveni işaret ettiği yıkık duvara hızla götürüp dayadım. Onlar hala köprünün üzerindeydi. Tekrar gidip kolundan tuttum. “Tamam kolumu bırakın,” dedi hışımla. “Ben kendim giderim.” Birden bir cesaret gelmişti ihtiyara.

Kollarını bıraktık. Bir adım önümüzden yalpalaya yalpalaya yürüyordu şimdi. Yürüdü, yürüdü, köprüyü geçti. Duvara yaklaştı, merdivenin önünde durdu.

Nedense az önceki cesareti uçup gitmiş, yerini tekrar korku almıştı. Tekrar ikna edici birkaç cümle sarf ettim. Karısı bir yandan, “Çık şu merdivene karanlık çökecek,” diye bağıyordu. Yükselmeye çalışan, tehditkar, kısık bir sesle.

Nihayetinde, çaresiz ihtiyar ikna oldu. Merdivene tekrar, “Bismillah,” diyerek, ilk titrek adımını attı. Tutundu. Bedenine korkuyla beraber bir titreme

yerleşmişti. Yavaş yavaş tırmandı. Tepeye çıkınca bekledi. Ayakları son basamaklardaydı. “Amca, atla diğer tarafa,” dedim. “Rüyadaki gibi, atla.

Hiçbir şey olmayacak.” Bekledi, bekledi. Etrafına bakındı. Duvara çıktı. Sanki veda eder gibi bir bana bir karısına korkulu, ağlamaklı gözlerle baktı.

“Bismillah,” diyerek. Duvardan atladı. Yaşlı kadının yüzü gülmeye başladı.

“Amca iyi misin?” diye seslendim. “Bak sadece bir rüyaydı. Demedim mi ben sana?” Çıt çıkmadı. Yaşlı kadının yüzünü bir anda endişe kapladı. “Amca,” diye

bağırdım. Merdiveni hızla tırmanıp, duvardan atladım. Taşlık, dümdüz, kupkuru bir arazideydim. Ortalıkta ne yaşlı adam vardı ne de bir iz...

Ter içinde uyanılan bir rüya değil bu
Duvarlar, ne yana baksa
Göğsüne, kargaların gözlerindeki karanlık çöker
Zaman, barbardı
İstila etmişti bütün sokakları

Elimi kimin omuzuna koysam
Geç kalmışlığım çarpar yüzüme
Pencereleri korkutan bu tufan
İnsanın yitirilişinin alameti

Kış, şehrin kulaklarından
Gitmeyen kül sesleri.

Gülçin Dinç

Öykü

ĞÜLÜN ADI VAR

Yağmurun çitirtisini duyar duymaz bahçeye çıktı hemen. Çamaşırlar ağır ağır uçuyordu rüzgarla. Islanmadan hepsini toplayabilmek için elini çabuk tutmalıydı. Mandalları birer birer ipten alıp cebine doldurdukça çamaşırların birazını sol omzuna birazını sağ omzuna attığı gibi eve yöneldi. Bir iki adım atmıştı ki yazması rüzgarın fısıltısına kapılarak saçlarını bırakıverdi fark ettirmeden. O tez elden eve girdi. Çamaşırları küçük odadaki kanepeye yığıdı; saçını yoklayınca yazmasını düşürdüğünü anladı. Yeniden dışarı çıktı. Oyalı, mavi yazmasını yerden alıp tozunu çırptı narince. Başını kaldırdı; gökyüzünden saçlarına serpilen yağmur damllarına baktı. Damllar gözlerinden öptü onu, yanaklarından kayıp giderken ferahlık verdi. Toprak kokusunu çekti içine derin derin ve elinde yazmasıyla huzurla verandaya seğırtti. Hırkasına sarmalanıp somyaya oturdu. Yağmurun toprağa, taşa, zeytin dallarına, çiçeklere dokunuşunu, çatıların oluklarından akıp kendine yol buluşunu seyretti. Kuşlar kaybolmuştu ortalıktan. Biraz evvel sofraya bezini silkelediği yerden rızıklarını almaya gelmişlerdi oysa. Kim bilir hangi kovuğa saklandılar şimdi. Bahar yağmuru değil miydi? Gelir geçerdi. Yeryüzünün şarkısıydı; söylenir, biterdi. Dinerdi yağmur, yine çıkıp gelirlerdi kuşlar.

Yorgun gözlerini kapayıp yağmurun sesini dinlemeye başladı bu kez. Yağmurun sesi davul zurna sesine karıştı usulca. Düğün günüydü. Kum gibi bir kalabalık toplanmış. Bir halay kuruluyor, bir zeybek oynanıyor; bazen de çiftetelli... Bir kadın, kalabalığın arasında gezinip önlüğüne doldurduğu renkli, şekerli leblebileri avuç avuç savuruyor, çocuklar ise birbiriyle yarışıyor leblebileri toplamak için. Kimileri havada kapıyordu neşeyle. Davulcu bir hışımla davula vuruyor. Zurnacı zurnayı üfledikçe yanakları şişiyor, yüzü kıpkırmızı kesiliyordu; halay başındaki mendil gibi. Komşu kadınlar yanına gelip kollarından çekiştirerek onu oyuna kaldırmış, bir anda oyunun ortasında buluvermişti kendisini. Gülüşü gözlerine, takım elbisesi üzerine eğreti düşen damadın karşısında. Bütün sesler uğuldamaya başlamıştı. Sanki memleketin karıncaları sökün etmişti zihnine, kelimelere harflere üşüşüp yuvalarına götürmüşlerdi. Derin bir gümlenme bırakmışlardı sadece. Yağmurun elinden tutup geçmişte kaybolurken içerden bir ses duydu, irkilip etrafına bakındı. Aralık bıraktığı pencere çarpmış olmalı diye düşündü. Soluklandı ve ellerini dizlerine bastırarak kalkıp eve girdi.

Salondaki vitrinin önünde durup camdaki yansımasında yazmasını sıkıca bağladı. Uzun saçlarının siyahlığı, oval yüzü, belirgin elmacık kemikleri, gözlerinin kahvesi, sol göz pınarındaki beni görmeden. Aralıklı bıraktığı pencereyi kapatıp mutfağa girdi. Akşam yemeğini erkenden hazırlamaya koyuldu. Dün bağdan yaprak toplamıştı sarma sarmak için. Yaprakları özenle dizip haşlamaya hazır etmişti. Tencereyi dolaptan çıkardı. Kaynattığı sıcak suyu tencereye boşalttı ve yaprakları ekledi azar azar. Yapraklar, kaynayan suda durdukça, yeşilden sarıya çalıyordu. Ayrılığın sarısına.

Sekiz yıl olmuştu bugün evleneli. Sekiz bahar önce bugün. Havalarda ısınmış, karlar erimiş, sular çoktan artmış derelerde, dağlar yeşillenmişti. Yılın bütün yağmurlarının o gün yağmasını dilemişti oysa. Göklerden dökülürcesine yağmur yağsın da kimseler gelemesin düğüne, kimseler göremesin onu bir başkasıyla. Ne çare... Ağaçlar çiçeklendiğinde ömrüne kış gelmişti.

Yaprakları tencereden çıkarıp süzülmesi için bıraktı tezgahın bir kenarına. Buzdolabından domates, maydanoz, nane, sivri biber, sebzelikten soğan sarımsak çıkardı. Maydanoz naneyi ayıklayıp sirkeli suya koydu. Masanın üzerindeki radyoyu açtı bir yandan. Hışırtıyla frekansı da ayarladı. Programın başlama vaktiydi. Reklamlar vardı; ama çok sürmezdi. Reklamda çarşıdaki pasajın içindeki ayakkabıcıdan bahsediliyordu.

Arkadaş kundura. Bildiği bir yeri radyoda duymak tuhaf gelmişti bir an. Domateslerin kabuklarını soymaya başlamıştı o sırada. Annesinin öğrettiği gibi yapıyordu yaprak sarmayı. Yıllardır değiştirmede tarifini. Pirinç ile bulguru karıştırıp bol domatesle iç hazırlardı. Ne zaman yaprak sarsa fazlaca yapar, bir tenceresini pişirip kalanını buzluğa koyardı. Yemek yapmayı hiç sevmediğinden ne yeni bir tarif öğrenir ne de öğrendiği tarifi değiştirirdi. Zaten hiçbir şeyi de kolay değiştiremezdi ki...Domatesleri doğramaya geçerken radyo programı başladı. Sunucu dingin, tok sesiyle mutfağına misafir olmuştu. “Merhaba sevgili dinleyen, yağmurlu bir bahar gününde yine birlikteyiz. İyi ki birlikteyiz. Nasılsınız? ‘İyi’ seslerini duyar gibiyim. İyi olun sevgili dinleyen. Memleketi ezgilerle dolaşacağız her zaman olduğu gibi. Umarım yolculuğumuz keyifli olur. İlk ezgimiz sizin için sürpriz olsun. Bakalım ne geliyor?”

Memleketi ezgilerle dolaşmak...
Memleketi dolaşmak...

Hayalini kuruyorlardı Cihan ile bir vakitler. Memleketi köy köy göreceklerdi baştan başa. Hiçbir yer kendi topraklarını tutmazdı ya olsun...Uzun yolculuklara çıkacaklardı trenle. Denizleri, ırmakları, dağları geçip çeşit çeşit ağacı, çiçeği, kuşu tanıyacaktı birlikte. Okul çıkışlarında eve yürürken, gidecekleri kentleri de konuşurlardı; görünmez kentleri. Kitaplarda ismine rastlayıp havasını soluyamadıkları... Yüksek binalar, geniş asfalt yollar, mahalleler, dükkanlar, onları kimsenin tanımadığı, bilmediği kalabalıklar arasından geçip sinemaya gideceklerdi birlikte. Önceki yıl kasabaya yazlık sinema geldiğinde öyle mutlu olmuşlardı ki... Hatta geniş koltukları yukarıdan aşağıya dizili salonları olan, patlamış mısır kokulu sinemaları duyduklarında şehre inip o salonlarda da film izlemeye karar vermişlerdi. Bir müddet sonra, kasabadan çıkıp şehre doğru yola çıkmıştı; fakat yolculuk ne yeni yerler görmek üzereydi ne de sinemaya gitmek... Üstelik yanında Cihan da yoktu. Bir akşam her şey ansızın değişivermişti. Babası eve geldiğinde yeni bir iş bulduğundan, bir an evvel hazırlık yapıp kasabadan taşınacaklarından bahsetmesinin ardından birkaç günde toparlanıp eşyaları bir kamyonete yüklediler. Kamyonetin hareket etmesiyle önce yaşadıkları ev gözden kaybolmuştu, sonrasında komşularının evleri, sokakta oynayan çocuklar, kahvede oturan yaşlılar, köşedeki ağaç. Cihan ise köşedeki ağacın altında belirmiş, kamyonet ne kasabayı ne de şehri çıktığında yitip gidememişti zihninden. Gömleği onu bırakıp gitmek istercesine omuzlarından geriye savrulmaktaydı rüzgarla. Ağacın altında kalakalmıştı. Hep on yedi yaşında.

Derince nefes aldı ve domatesleri, doğrama tahtasını, bıçağı hızlıca masaya aldı. Sandalyeye geçip arkasına yaslandı. Doğramaya yeniden başlayacaktı ki radyodan ezgi çalındı kulağına. Ezgide kaval sesi vardı; candan. Onu memleketine kavuşturan.

Hayatının en uzun yoluna çıkıyordu. Yanında anne babası ve kardeşleri de vardı; fakat böyle hayal etmemişti gidişini. Yola çıkacaktı elbet, yeni yerleri tanıyacak, bilecek, oraların havasını ciğerlerine dolduracak, sevinçten başı dönecek, anılarına yenilerini ekleyip onları kalbinde saklayacak, nihayetinde bir başka yolculuğun hayaliyle kasabaya dönecekti. Cihan da onunla olacaktı. Hikayeler anlatacaktı yolda. Uzun boyuna, memleketin dağları gibi yeşil gözlerine, bal rengi saçlarına, duruşuna, yürüyüşüne değil de aydınlık gülüşüne bir de hikayelerine kapılıvermişti ya onun.

Umutlu, kaygılı, hevesli, tereddütlü, mutlu, huzursuz, gayretli, inatçı, derin, sakin, üzgün, heyecanlı, umarsız, samimi, kalpsiz, neşeli... Kim varsa hepsinin hikayesini anlatacaktı. Kompartımanın cam kenarına ilişip istasyonlarda bekleyen yolcuları seyredecekler, trene binen simitçiden simit alıp yola katık edeceklerdi. Kentlere vardıyla yolun sonu, kalabalığına karışacaklardı en işlek caddenin. Yüksek binaların göğe yakınlığına hayran kalıp yukarıya doğru uzanan hayatlara, aynı hizada sıralanmış mutfaklara, salonlara şaşıracaklardı. Yatağında uyuyan birinin, yukarısında aşağısında başkalarının da uyuduğunu bilip odasının dört duvarından en az birini bir yabancıyla paylaşmasına mana arayacaklardı. Sinema salonundan çıkarken her şeyi unutacaklardı nasılsa. Anılar birikecekti yolların sonunda. Güzel yollar örüldükçe günlerine, birbirlerinin hayatlarına işleneceklerdi ilmek ilmek. Oysa düşleri yumakla ellerinde belirivermişti yola çıkarken. Bir ucu köşedeki ağaca takılıp kalmıştı kasabada.

Yolculuklarından, keşiflerinden, heveslerinden, hikayelerinden ayrılmış, mutluluğu, güzel günleri hasrettiği Cihan'ı geride bırakmıştı. Kasabadan taşındıklarından beri, saatler günler sessizdi ve aylara yıllara sis birikiyordu. Halil ile evlendirildiğinde ise, bir pus yerleşiverdi ki vaktine, evine yayıldı, etrafına dağıldı, gözlerine sindi.

“Sırada bir istek var sevgili dinleyen.” diye pusu aralayan radyodaki ses ona sesleniyor gibiydi. Akşama pek bir şey kalmamıştı. Halil bağdan dönene kadar yetişmeliydi yemek. Vakit geç olmadan işe koyuldu yine. Ayıklamalar, soymalar, doğramalar derken yemeğin içini hazırlayıp yaprakları sarmaya başladı birer birer. İncecik, kalem gibi, aynı boyda. Bağları meşhur toprağın yapraklarıydı sardıkları. Her birini özenle açarak iç harcı üzerine boydan boya yaydıktan sonra sarıyordu. Yapraklarını topladıkları bağ onları geçindiriyordu. Yetiştirdikleri üzümün bir kısmını şarap fabrikasına gönderiyor, bir kısmından da pekmez, pestil, cevizli sucuk yapıyorlardı. Yaptıkları yöresel ürünleri, bağdan topladıkları yaprakları da pazarda satıyorlardı. Bugünlerde ise sürgün budaması yapıyordu Halil. Sabah serinliğinde evden çıkıp bahçenin hemen ilerisindeki bağa yürümüştü her zaman olduğu gibi. Halil, kaşı gözü yüzüne nizamla yerleştirilmiş, esmer, orta boylu, hızlı konuşan, çabuk yürüyen bir adamdı. Etraftan sevilirdi; fakat pek sessizdi, konuşmaktansa kelimelerin varlığından bihaber işe güce koştururdu. Hüznünü de mutluluğunu da ellerinden toprağa saçar, yüzünde belirmesine izin vermezdi hislerinin. Kızmak, üzölmek, gülmek çaba gerektirirdi ona göre. Onu bağına bahçesine bırakıp gitmeler senelerce dişle tırnakla, içindikileri toprağın yüzüne işler, kulağına fısıldar, onunla dertleşirdi. Toprağından dışarı adım atmaz, bunu düşünmezdi de.

Tencereyi sarılmış yapraklarla doldurduğunda, radyo programı çoktan bitmişti. Başka ezgiler çalmaya devam ediyordu. Elleri yağ içindeydi. Varsın açık kalsındı. Yanındaki bezin yardımıyla tencereyi ocağın üzerine yerleştirip ocağın altını yaktı. Radyonun sesi kulağında, ortalığı da topladı. Tencereye sığmayan sarmaları buzluğa attı. Ardından sofraya bezini alıp mutfaktan salona geçti. Masanın üzerindeki danteli ortasından tutup kenara koydu. Sofra bezini açtı yerine. Ellerini de üzerinde gezdirip düzeltti. Mutfaktan tabakları, kaşıkları, çatalları getirip masaya dizdi. Bir sürahi dolusu suyu masanın köşesine, birlikte getirdiği iki bardağı da tabakların önüne koydu. Küçük kaselerde yoğurt, biraz da turşu ekleyecekti sonrasında. Yemek ocakta pişerken kapı çaldı.

Kapıyı açtı ve “Hoş geldin.” dedi.

Omzunda yemek kaplarının, su şişesinin, havlusunun olduğu heybesiyle Halil gelmişti.

“Hoş bulduk.” dedi Halil. Ayakkabısının sol tekinin topuğuyla sağ topuğunun arkasını kırarak ayakkabılarını çıkarıp eve girdi. Heybesini girişe bırakıp banyoya yöneldi. Temizlenip salona geçti. Pencerenin önündeki koltuğa oturdu sessizce. Dışarıyı izlemeye başladı. Hava kararlıyordu.

Herkes evine çekilmişti. Bir yandan da mutfakta açık kalan radyodan gelen kadife sese kulak kesilmişti. “Gönül sana nasihatim. Çağrılmazsan varma gönül. Seni sevmezse bir güzel. Bağlanıp da durma gönül.” diye çağlayıp akıyordu. Türkü biter bitmez masanın hazır olduğunu fark etti. Tüm yorgunluğuna rağmen bedenini kaldırıp birkaç adımla masaya, her zamanki yerine oturdu. Arkasına yaslandı. Uzun bir soluk aldı. Masayı kaşıktan, çataldan, bardaktan, yaprak sarmaya, turşuya, yoğurda kadar inceledi. Ve ansızın hatırladı.

Bir çırpıda “Mihrican” dedi.

Mihrican, bardaklara su dolduruyordu. Sürahiye masaya indirirken “Efendim.” dedi.

“Biz bugün evlendiydik değil mi?”

Başını kaldırmadan çatalının eğriliğini düzeltirken “ Öyle.” dedi.

“Zaman su gibi akıyor.”

Mihrican sustu. Tabağına birer birer yaprak sarma ilave etti. Bir iki lokma yer yemez masadan kalktı.

“Hayrola.” dedi Halil.

“Hiç, radyoyu kapatmayı unutmuşum. Gidip kapatayım.”

Halil: “Dokunma hiç, bırak çalsın.” deyince yerine oturdu.

Yemeklerini radyonun sesi eşliğinde bitirdiler. Mihrican masayı topladıktan sonra bulaşıkları tezgahın üzerinde bırakıp dışarı çıkmak için kapıya yöneldi. Halil henüz masadan kalkmamıştı. Öylece oturuyordu; fakat Mihrican’ın kapıyı açmasıyla irkildi, seslenmedi.

Kapıyı aralıklı bırakıp dışarı çıktı Mihrican. Zifiri karalıkta bahçeyi geçti ve bağa girdi. Bağın içinde biraz ilerleyip gül fidanının yamacına ilişti. Elleriyle toprağı yoklayıp küçük bir taş buldu. Toprağın üzerine düşlerini çizdikten sonra taşı uzağa fırlatıverdi. Sessizce geceyi dinledi. Böceklerin ötüşleri çığlık gibiydi.

Mihrican her yıl Hızır ile İlyas’ın buluştuğu gece düşleriyle, Cihan’ın ruhuyla kavuşmayı dilerdi. Hızır ile İlyas buluştuklarında onları da er geç kavuştururdu. Gülün yamacına gelecek, ona yine hikayeler anlatacaktı Cihan. Eskisi gibi. Hasbihal edecek, hayalleriyle gelecek güzel günleri, yolları çağıracaktı böylece. Hasret giderecekti iki gönül.

Mihrican umudunu gül dalına astı ve yerinden kalkıp eve doğru yürüdü. Aralık bıraktığı kapının gıcirtısıyla içeri girdi. Kapıyı kapatırken Halil suskunluğunu bozdu:

“Dilek dilemeye gittin herhal.”

Mihrican salonun kapısının önüne gelip durdu.

Halil onun sözlerini beklemeksizin devam etti: “Bağdaki güllerin yalnız adı var. Üzümleri hastalıktan koruyalım diye diktiydim ya onları. Medet umma boşuna.”

Mihrican ise kendini onun gözlerinden kurtarmak istercesine başını salladı sadece ve usulca mutfağa geçti; radyoyu kapattı.

